

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Isabella Kristi Kaldoja

**ALAEALISE TÖÖTAMISE PIIRANGUD
TÖÖLEPINGULISES SUHTES**

Magistritöö

Õppekava HAJM08/15, Eesti avalik ja eraõigus

Juhendaja: Kristi Joamets PhD

Tallinn 2020

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 18045 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Isabella Kristi Kaldoja

.....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 152704HAJM

Üliõpilase e-posti aadress: isabella.kaldoja@gmail.com

Juhendaja: Kristi Joamets, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. RAHVUSVAHELISEST JA EL ÕIGUSEST TULENEVAD PÕHIMÕTTED ALAEALISE TÖÖTAMISELE	8
1.1. Laste õiguste alused tulenevalt lapse arengust ja töötamisest	8
1.2. Alaealiste töötamist reguleerivad rahvusvahelised ja EL õigusaktid	14
2. EESTI, SOOME JA RAHVUSVAHELISTE NING EL ÕIGUSAKTIDE ANALÜÜS JA VÕRDLUS	31
2.1. Eesti alaealiste õiguste üldised alused	31
2.2. Alaealiste töötamise õiguslikud alused Eestis	33
2.3. Soome alaealiste õiguste üldised alused	42
2.4. Alaealiste töötamise õiguslikud alused Soomes	44
2.5. Alaealise töötamine ja selle piirangud Eesti ja Soome võrdluses	47
KOKKUVÕTE	56
SUMMARY	60
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	64
LISA	74
Lihtlitsents	74

LÜHIKOKKUVÕTE

Aasta-aastalt kasvav alaealiste endi, nende vanemate ja tööandjate huvi leida lastele võimalusi töötamiseks tekitab küsimusi alaealiste töötamisele seatud õiguslike piirangute ulatuse kohta.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, kas töölepinguseaduses (edaspidi TLS) kehtestatud alaealise töötamise piirangud on kooskõlas rahvusvahelisest ja Euroopa Liidu (edaspidi EL) õigusest tulenevate normidega ning kas Eesti siseriiklik õigus tagab nendest normidest kinnipidamise. Töö uurimisküsimuseks on – kas TLS regulatsioon alaealise töötamise osas võiks olla vähem piirav alaealise suhtes, jäädes ikkagi kooskõlla rahvusvahelise ja EL õigusega sätestatud lapse õigusi kaitsvate normidega.

Töös on kasutatud võrdleva kvalitatiivse analüüsi meetodit. Töös käsitletakse esmalt lapse õigusi, analüüsides rahvusvaheliste teadusartiklite ja -allikate põhjal, miks, mida ja mis eesmärgil on vaja piirata lapse õigusi töötamisel, s.t. mis on praktiliseks ja teoreetiliseks aluseks alaealise töötamisega seotud rahvusvahelise ja EL õiguse sätetele. Analüüsitud ja võrreldud on erinevaid rahvusvahelisi, EL ja siseriiklikke (Eesti ja Soome) õigusakte, kasutatud antud teemaga seonduvat rahvusvahelist teaduskirjandust ja muid alaealiste töösuhteid selgitavaid ning analüüsivaid allikaid. Omavahel on võrreldud Eesti ja Soome alaealiste töötamise võimalusi ja piiranguid.

Magistriöös jõutakse järeldusele, et Eesti alaealiste töötamise regulatsioonides alaealise vanuse, töökeskonna ja -tingimuste, töö- ja puhkeaja osas on mõningaid erandeid, mida siiski rahvusvaheline ja EL õigus otseselt ei keela oma siseriiklikes regulatsioonides kasutamast. Näiteks annab Eesti siseriiklik õigus alaealisele võimaluse nooremas eas (7aastaselt) töötamisega alustada, 13-14aastastel töötada koolipäevadel 3 tundi. Soome siseriiklik õigus vastab rahvusvahelisele ja EL õigusele võimalikke erandeid kasutamata. Alaealise töötamisele kehtivad piirangud on Soomes Eestiga võrreldes suuremad.

Võtmesõnad: lapse õigused; alaealise töötamine; alaealise töötamise piirangud.

SISSEJUHATUS

Hetkel kehtiv Eesti töölepinguseadus (edaspidi TLS) sätestab alaealise töötamisega seotud tingimused ja nõuded, millega peavad arvestama nii tööandja, töötaja kui ka alaealise töötaja esindaja. TLS nõudeid täpsustavad määrused, mis seavad alaealise töötamisele piirangud tulenevalt töö raskusest, töötamise keskkonnast jne. Kuna Eesti on liitunud lapse õigusi kaitsva ÜRO lapse õiguste konventsiooniga, Euroopa sotsiaalharta¹, Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga, Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (edaspidi ILO) konventsioonidega nr 138 töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioon ja ILO konventsiooniga nr 182 „Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine», samuti kehtib Eesti suhtes Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ noorte kaitse kohta tööl, siis on Eesti riigil kohustus alaealiste töötamise õiguslike aluste määratlemisel neid rahvusvahelisi ja Euroopa Liidu (edaspidi EL) õigusakte ka arvesse võtta. Samuti on Eesti riik seoses eelnimetatud lepingutega liitumisega kohustatud ka esitama perioodilisi aruandlusi alaealiste töötamise kohta.

Aasta-aastalt on kasvanud alaealiste huvi töötamise vastu. Nii oli tööinspektsiooni andmetel 2014. aastal registreeritud 1869 7-14aastase lapsega sõlmitud töölepingut, 2017.aastal aga oli registreeritud 2848 7-14aastase alaealise töötamine. Juba selles vanuserühmas töötavate alaealiste arvu põhjal võib järeldada alaealiste töötajate arvu kiiret kasvutempot. Alaealiste töötamist toetab igati ka riiklik noorte arengukava aastateks 2014-2020², kus üheks eesmärgiks on seatud noortele võimaluste loomine töökogemuste ja -oskuste omandamiseks, et edukalt tulevikus tööturul toime tulla ja ennetada tekkida võivaid tööturuprobleeme. Ka meediat läbiva info põhjal saab öelda, et üha rohkem noori käib tööl kooli kõrvalt sooviga olla iseseisvam, teenida taskuraha, saada töökogemust³. Alaealiste töötamise ühe olulise aspektina võib kindlasti välja tuua töötamise positiivse rolli, mis aitab lastel integreeruda ühiskonda ja samaaegselt ka valmistuda ette täiskasvanueluks. Siiski on oluline arvestada õigusnormide kehtestamisel alaealiste töötajate kui erilise töötajate grupiga, kelle arengut ja hariduse

¹ Tegemist on parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta

² Noortevaldkonna arengukava 2014-2020. Haridus- ja teadusministeerium, lk 9. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf, 16.oktoober 2019

³ Vapper, T. Miks üha rohkem noori käib kooli kõrvalt tööl? (2019, 8. veebruar) *Õpetajate Leht*. Kättesaadav: <http://opleht.ee/2019/02/miks-uha-rohkem-noori-kaib-kooli-korvalt-tool/> 16.oktoober 2019

omandamist tuleb igati kaitsta, s.h. näiteks kasvõi töö- ja puhkeaja pikkuse osas. Laps ei ole täiskasvanu ning teda vaimselt või füüsiliselt kahjustav töö võib jätta jälje terveks eluks. Kui laps soovib teenida taskuraha ja minna tööle, siis peaks töötamine toimuma seaduslikult, ametliku lepingu alusel ja tingimustes, mis ei kahjusta lapse arengut ja tervist. Magistritöö autor analüüsibki alaealiste töötamist töölepingulises suhtes, kuna see on kõige selgemalt õigusaktides reguleeritud.

Alaealiste töötamisega seoses on tööinspeksioon tuvastanud ka hulgaliselt alaealiste töötamisega seonduvaid rikkumisi. Näiteks on põhiliste rikkumistena nimetatud töötervishoiu- ja tööohutusalaseid rikkumisi, töösuhtealaseid rikkumisi, alaealise lubamist keelatud tööle, töö- ja puhkeaja nõuete rikkumist⁴. Ühelt poolt näitab sihtkontrolli käigus registreeritud rohkete rikkumiste arv kindlasti puudujääke nii tööandjate kui ka töötajate teadlikkuses alaealiste töötamise piirangute osas, õigusaktide järgimises, kuid teiselt poolt võib põhjuseks olla ka paljude piirangute olemasolu, mis teevad alaealise tööle võtmise ja töötamise keeruliseks. Nii võibki käsitleda alaealiste töötamise õiguslikke piiranguid kohati takistusena nii tööandjale kui alaealisele töötajale. See on aluseks küsimusele, kas alaealise töötamisele kehtivad õiguslikud piirangud ei ole Eesti siseriiklikus õiguses ebaproportsionaalselt suured?

Käesoleva töö uurimisprobleemiks on: kas Eestis alaealiste töötamisele seatud piirangud on kooskõlas rahvusvahelise ja EL õigusega sätestatud piirangutega ning kas siseriiklikus õiguses olevad sätted ei piira alaealiste õigusi töötamisel ebaproportsionaalselt palju. Töös analüüsitakse alaealiste töötamise piiranguid ja piirangute aluseks olevaid õigusakte võrreldes omavahel Eesti ja Soome antud valdkonda, kuna Soome on tuntud oma tugeva sotsiaalsüsteemi poolest.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, kas TLS alaealiste töötamise piirangud on kooskõlas rahvusvahelisest ja EL õigusest tulenevate normidega ning kas Eesti siseriiklik õigus tagab nendest normidest kinnipidamise.

Magistritöö uurimisküsimuseks on küsimus, kas Eesti TLS regulatsioon alaealise töötamise kohta võiks olla vähem piirav alaealise suhtes, jäädes ikkagi kooskõlla rahvusvahelise ja EL õigusega sätestatud lapse õigusi kaitsvate normidega?

Käesolevas töös on kasutatud võrdleva kvalitatiivse analüüsi meetodit. Õigusnormide tõlgendamisel on kasutatud erinevaid õiguse tõlgendamise meetodeid (teleoloogiline jt). Töös

⁴ Tööinspeksioon. 2018. aasta töökeskkonna ülevaade. Tööinspeksioon. Kättesaadav: https://www.ti.ee/fileadmin/user_upload/dokumendid/Meedia_ja_statistika/Toeokeskkonna_ulevaated/2018_sihtkontrollid/SK_alaealiste_tootamine_2018.pdf, 16.oktoober 2019

on analüüsitud ja võrreldud erinevaid rahvusvahelisi, EL ja siseriiklikke (Eesti ja Soome) õigusakte, samuti on kasutatud antud teemaga seonduvat rahvusvahelist teaduskirjandust ja muid alaealiste töösuhteid selgitavaid ning analüüsivaid allikaid. Omavahel on võrreldud Eesti ja Soome alaealiste töötamise võimalusi ja piiranguid.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Töö esimeses peatükis käsitletakse lapse õigusi, kusjuures esmalt analüüsitakse rahvusvaheliste teadusartiklite ja -allikate põhjal, miks, mida ja mis eesmärgil on vaja piirata lapse õigusi töötamisel, s.t. mis on praktiliseks ja teoreetiliseks aluseks alaealise töötamisega seotud rahvusvahelise ja EL õiguse sätetele. Laste õigusi määratlevate rahvusvaheliste ja EL õigusaktidena analüüsitakse töös ÜRO lapse õiguste konventsiooni, parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta, Euroopa Liidu põhiõiguste harta, ILO konventsioone nr 138 töölevõetava isiku vanuse alammäära ja nr 182 „Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine“ kohta, Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ noorte kaitse kohta töö.

Töö teises peatükis analüüsitakse esmalt Eestis kehtivaid alaealiste töötamisega seotud õigusakte ning Eesti õigusnormide vastavust rahvusvahelisest ja EL õigusest tulenevale. Selleks, et võrrelda Eestis alaealiste töötamisele kehtivaid piiranguid Soomes kehtivatega, käsitletakse ka Soome vastavaid õigusnorme. Võrdleva analüüsina tuuakse Eesti ja Soome alaealiste töötamisel seadusega sätestatud piirangud, et selgitada välja alaealiste töötamise piirangute sarnasused ja erinevused. Nii sarnasuste ja erinevuste kui ka töötamise võimaluste analüüsi tulemusel antakse hinnang töötamise piirangute suurendamise või vähendamise vajadusele.

1. RAHVUSVAHELISEST JA EL ÕIGUSEST TULENEVAD PÕHIMÕTTED ALAEALISE TÖÖTAMISELE

1.1. Laste õiguste alused tulenevalt lapse arengust ja töötamisest

Käesoleva peatükis analüüsib magistritöö autor miks, mida ja mis eesmärgil on vaja piirata lapse õigusi töötamisel. Töö autor püüab leida vastuseid küsimustele: Kuidas ja kas määrata piiranguid laste töötingimuste, töökeskkonna, vanuse jne osas? Kust algab laste töö eksploateerimine, kust töökasvatus, kust tulevaseks täiskasvanu tööeluks ettevalmistus? Millised peaksid olema õigusnormid laste töö osas? Need küsimused on tihedalt seotud nende õigustega, mille norme sätestavad tänasel päeval laste õigusi käsitlevad rahvusvahelised ja EL õigusaktid.

Laste õiguste teoreetilised alused on aastaid ja aastakümneid olnud paljude teadlaste tööde keskseks teemaks. Nii võib laste õiguste üheks aluseks lugeda ka teemakohaseid filosoofilisi arutlusi ning seisukohti. Näiteks on laste õigustele filosoofilisest aspektist lähenevate uurijate W.Aikeni ja L.M.Purdy arvates vajalik laste õiguste käsitlemisel lähtuda kolmest põhialusest: „Esiteks – laste moraalne olukord: kas nad lihtsalt täidavad kellegi teise kohustusi või on neil mingid huvid, mis genereerivad õigusi. Teiseks, kui neil on õigusi, siis milliseid õigusi neil on? Eelkõige kas neil on erilisi õigusi, mis aja jooksul võivad muutuda? Kas nad sünnivad samade õigustega, kui täiskasvanud või omandavad samad õigused? Ja kolmandaks, kas võiks olla neist kahest täiesti erinev mudel laste ja täiskasvanute vahelisest suhtest?“⁵ Toodud filosoofiline lähtekoht on töö autori arvates seostatav ka küsimusega lapse/alaealise töötamisest: miks nad töötavad, kas neil on töötamisel samad õigused/kohustused kui täiskasvanutel, kas need õigused võivad muutuda koos vanusega.

Lapse õiguste teoreetiliste aluste kõrval on määrava tähtsusega lapse õiguste tagamine tema arengut, tervist ja heaolu silmas pidades, sest inimese anatoomilises, füsioloogilises ja psüühilises arengus on üks põhjapanevatest kujunemisetappidest lapsepõlv, kus kogu edasist

⁵ Aiken, W., Purdy, L.M. (2012) Children's Rights. *Encyclopedia of Applied Ethics* (2th ed.), 417-422, s.l.. Elsevier Inc., p 417.

arengut mõjutavad ümbritsevad nii positiivsed kui negatiivsed tegurid. Lapse arengut mõjutavate tegurite hulka kuulub kindlasti töötamine, sest lapsed ja täiskasvanud on erinevad nii oma füüsiliste omaduste, motoorikaoskuste kui isegi haigustundlikkuse osas⁶. Töötamise mõju alaealisele sõltub, nagu seda näitavad ka erinevad uuringud, lapse vanusest, arengutasemest, töökeskkonnast jne.

Tulenevalt võimalikest probleemidest töötavale lapsele, on alaealise töötamisele seatud mitmeid piiranguid, mis on ära toodud rahvusvahelises ja EL õiguses ning mis lähtuvad eelkõige lapse õigusest elule. Ka ÜRO Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO)⁷ põhikirja preambul rõhutab, et lapse tervise hoidmise ja tervisliku arengu eesmärgil tuleb kindlasti arvestada keskkonnaga.

Lapse areng, tervis ja vanus on omavahel tihedalt seotud. Seetõttu last tööturule lubades peab arvestama lapse vanusest tulenevaid võimeid ja arengutaset, et hoida ära tekkida võivat kohest tervise kahjustust, tekkida võivaid kroonilisi ja ägedaid haigusi⁸ ning alaealise töötamisest tulenevat võimalikku terviseriski täiskasvanueas tulevikus. Lapse tervise ja arengu juures tuleb arvestada, et nii areneva lapse füsioloogilise eripära⁹, kui ka vaimse ja sotsiaalse ebaküpsuse tõttu on töötamisel risk tema tervisele suurem kui täiskasvanul.

Alaealise töötamise juures peetakse oluliseks faktoriks alaealise vanusest tulenevat arengutaset. Arengutase on seotud nii alaealise füüsilise, vaimse kui sotsiaalse küpsusega koos oskusega ühelt poolt oma võimeid adekvaatselt, end kahjustamata, kasutada ning teiselt poolt oskusega oma tööga toime tulla. Eelneva kogemuse puudumise tõttu ei oska laps näiteks ka oma jõuvarusid või olemasolevaid ohtusid täiskasvanuga sarnaselt hinnata ja end hoida.

Lapse sotsiaalsete oskuste kujunemisel, mis on oluline oskus ka töötamise juures, on tähtis roll lapse mängimisel¹⁰. Kuid väga noorelt tööle minnes jääb lühikeseks ka lapse mängimise

⁶ Benporath, S. R. (2003). Autonomy and Vulnerability: On Just Relations Between Adults and Children. *Journal of Philosophy of Education*, 37 (1). s.l.: John Wiley & Sons, Inc. , p 6.

⁷ Maailma Terviseorganisatsiooni põhikiri. RT II 2005, 4, 11.

⁸ Kasper, J., Parker, D.L. (2017) Child Labor. *International Encyclopedia of Public Health* (th ed.), 481-486, s.l.: Elsevier Inc., p 481.

⁹ Yadav, S.K., Sengupta, G. (2017) Environmental and Occupational Health Problems of Child Labour: Some Issues and Challenges for Future. *Journal of Human Ecology*, 28 (2), 143-148, s.l.: Taylor & Francis Group, p 147.

¹⁰ Chen, X., French, D.C. (2008) Children's Social Competence in Cultural Context. *Annual Review of Psychology*, 59, 591-616, s.l.: Annual Review, p 595.

aeg¹¹, mis olulise etapina lapse arengus aitab omandada sotsiaalseid suhtlemisoskusi, koostööoskusi jne, s.t. oluliselt vajaminevaid oskusi nii elus kui töös.

Lapse täiskasvanuks kasvamise käigus on otsustav roll hariduse omandamisel, sest koolil on laste arengule nii otsene kui kaudne mõju¹². Alaealise töötamine võib saada takistuseks hariduse omandamisel¹³, mis omakorda võib saada takistuseks tulevikus näiteks parema töö leidmisel¹⁴. Laste töötamine ei pea küll alati tähendama lapse täielikku eemalejäämist hariduse omandamisest, kuid see võib liiga pikkade tööpäevade, töönädalate jne tõttu jätta vähe aega õppimisele ja koolitööle, väsitada last füüsiliselt ning vaimselt. Nii hariduse omandamine üldse kui ka hariduse omandamine samaaegse töötamisega on rahvusvaheliste raportite ja uuringute põhjal probleemiks paljudes arengumaades. Kuid alaealiste hariduse omandamisega samaaegne töötamine võib olla probleemiks ka arenenud riikides. Nii näitas Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuring, et 80% küsitatud keskkooliõpilastest omas kooliaasta jooksul mingil ajal töökohta. Ühendkuningriigis läbiviidud uuringud näitasid, et 15–26% lastest, kes olid 11-aastased, ja 36–66% 15-aastastest lastest töötasid.¹⁵ Laste töötamist ei saa siiski pidada ainult alaealist kahjustavaks, vaid mitmete autorite arvates võiks olla võimalik leida lapsele õppimise kõrval ka ea- ja jõukohaseid töid, nagu näiteks paar tundi päevas ajalehtede kojukanne¹⁶, kuid üldiselt alaealise töötamist käsitledes peaks olema aluseks lapsepõlve kui ühe eluetapi¹⁷ austamine ja kaitsmine ühiskonna poolt. Lapsepõlve kui eluetapi juurde kuulub tingimata ka hariduse omandamine, mille jaoks peavad olema tagatud lapse arengut ja vanust arvestavad tingimused. Alaealise saamist täiskasvanuks ja sellega seotult hariduse omandamise vanuse ülemiseks piiriks peetakse üldiselt vanust, millest algab täiskasvanuiga.

Tööleasuva lapse puhul rõhutatakse rahvusvahelistes uurimustes selle keskkonna rolli, kus laps töötab või millega töö juures kokku puutub. Oma vanusest tingituna on laps

¹¹ Shendell, D.G., Noomnual, S., Chishti, S., Sorensen, A.M., Madrigano, J. (2016) Exposures resulting in safety and health concerns for child laborers in less developed countries.

Journal of Environmental and Public Health, 2016, Art ID 3985498, s.l.: Hindawi Publishing Corporation, p 1.

¹² Sylva, K.L.J. (1994) School influences on children's development. *Journal of child psychology and psychiatry*, 35(1), 135-170, s.l.: John Wiley & Sons, Inc., p 135.

¹³ Shendell, D.G., Noomnual, S., Chishti, S., Sorensen, A.M., Madrigano, J., *supra nota* 11, p 6.

¹⁴ Satz, D. (2003) Child Labor: A Normative Perspective. *The World Bank Economic Review*, 17 (2), 297-309, Oxford: Oxford Academic, p 297.

¹⁵ Fassa, A.G., Facchini, L.A., Dall'Agnol, M.M., Christiani, D.C. (2000) Child Labor and Health: Problems and Perspectives. *International Journal of Occupational and Environmental Health*, 6 (1), 55-62.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Benporath, *supra nota* 6, p 6.

vastuvõtlikum erinevatele ohuteguritele enda ümber¹⁸ ning haavatavam vigastuste suhtes¹⁹ samuti on laps vaimselt ja füüsiliselt täiskasvanust nõrgem, mistõttu näiteks isegi suurenenud kalorite vajadus raske füüsilise töö korral võib põhjustada alatoitumust, mille mõjud võivad avalduda alles täiskasvanueas²⁰. Samuti võib lapse töötamisel tekkida riske lapse turvalisusele ja tervisele²¹. Lisaks eelnevale võivad lapse töötamisel tema jaoks negatiivsed tagajärjed olla seotud ka selliste kriteeriumitega, nagu näiteks lapse sugu²², vanus, töökoht ja töö liik. Lapse füüsilist või vaimset tervist võib ohustada ebasobiv töökeskkond, näiteks alaealise töötaja võimalikud kokkupuuted tervist kahjustavate ainete, töövõtetega jne. Siiski on laste töö ja tervise üldist suhet peetud veel kohati ebaselgeks²³, mis vajab jätkuvat uurimist ning analüüsi.

Kui ühelt poolt peab alaealise töötamine lähtuma alaealise tervist ja arengut silmas pidades, siis teiselt poolt võib alaealise töötamise juures esineda väliseid tegureid, mis panevad alaealise seisu, kus ta on sunnitud töötama. Näiteks võib keskmise ja madalama sissetulekuga perede ette kerkida küsimus võimalikust leibkonna sissetulekute suurenemisest²⁴, kui tööd teeb ka alaealine pere liige. H.Goto väitel suurem ebavõrdsus toodab suuremat laste tööjõudu²⁵. Vaesemate ühiskondade puhul on vaadeldav ka laste töötamise seos lihtsalt alatoitumuse probleemiga²⁶. Samuti võivad perekonna ebapiisavad sissetulekud vähendada perekonna võimet panustada ressursse lapse arengusse või vähendada perekonna emotsionaalset heaolu ja panustamist lapse kasvatamisse²⁷, mis omakorda mõjutab kogu lapse arengut.

¹⁸ Kuimi, B.L.B., Oppong-Nkrumah, O., Kaufman, J., Nazif-Munoz, J.I., Nandi, A. (2018) Child labour and health: a systematic review. *International Journal of Public Health*, June 2018, 63 (5), 663–672, s.l.: Springer, p 663.

¹⁹ Fassa, A.G., David L., Parker, D.L., Scanlon, T.J. (2010) A rights-oriented, public health model of child labour. In: A.G.Fassa, D.L.Parker, T.J.Scanlon (Eds.). *Child Labour: A Public Health Perspective*, 37-44, Oxford: Oxford University Press, p 39, 40.

²⁰ Kuimi, B.L.B., Oppong-Nkrumah, O., Kaufman, J., Nazif-Munoz, J.I., Nandi, A. *supra nota* 18, lk 664.

²¹ Shendell, D.G., Noomnual, S., Chishti, S., Sorensen, A.M., Madrigano, J., *supra nota* 11, p 7.

²² Kuimi, B.L.B., Oppong-Nkrumah, O., Kaufman, J., Nazif-Munoz, J.I., Nandi, A. *supra nota* 18, p 668.

²³ *Ibid.*, p 663.

²⁴ Goto, H. (2011) Social norms, inequality and child labor. *Elsevier, The Journal of Socio-Economics*, 40 (6), December 2011, 806-814, s.l.: Elsevier Inc., p 813.

²⁵ *Ibid.*, p 813.

²⁶ Genicot, G. (2005) Malnutrition and child labor. *The Scandinavian Journal of Economics*, 107 (1), 83-102, s.l.: John Wilwy&Sons, Inc., p 83.

²⁷ Yeung, W.J., Linver, M.R., Brooks-Gun, J. (2002) How Money Matters for Young Children's Development: Parental Investment and Family Processes. *Child Development*, 73 (6), November/December 2002, s.l.: John Wiley&Sons, Inc., p 1862.

Nii teoreetikute kui praktikute jaoks on keeruline leida vastust ka küsimusele, kuidas lubada, keelata, mõõta, kontrollida²⁸ jne alaealiste töötamist oma kodumajapidamises. Toetudes ILO rahvusvahelistele tööalase statistika konverentsidele, on laste töötamist käsitletud kui laste tööturгу, mis hõlmab kõiki lapse produktiivsete tegevuste tasutatavaid ja tasustamata vorme, ning laste muudeks produktiivseteks tegevusteks, mille alla kuuluvad lapse kui kodumajapidamise liikme poolt kodumajapidamises tehtavad tasustamata majapidamistööd²⁹. Nii võibki laste töötamist käsitleda lisaks töötamisele erinevate töölepingute alusel ka kui tegevusse haaratust mitteametlikus sektoris kas linna- või maapiirkondades³⁰. Sedagi võib käsitleda erinevatest aspektidest: ühelt poolt kui pere kasvatuslikku tegevust, lapse töökogemuste, -harjumuste kujundamist tuleviku jaoks, teiselt poolt kui tasustatud tööga võrdsustatud töötamist³¹, abitööjõudu majapidamistöös³², mida peresiseselt pereliikmena ei peetagi justkui töötamiseks³³. Piiri nende tegevuste vahel on raske tõmmata, eriti maapiirkondade majapidamistes, kus lihtsamad abitööd võivad vahelduda lapse jaoks raskete või ohtlike põllumajandustöödega, et näiteks hooajaliselt aidata perel kõiki vajalikke töid ära teha. Paraku ei ole sellist alaealiste tööd kerge tuvastada ja suures osas sõltub selle töö vastavus alaealise jaoks sobivale tööle, töötingimustele ning tööajale esitatavatele nõuetele oma pere vastutustundest ja seaduskuulekusest, kusjuures otsustav roll on ka leibkonna elustandarditel³⁴. Lähenemine laste töötamisele kodumajapidamises sõltub oluliselt laiemalt põhimõttelistest või traditsioonilistest lapse, perekonna ning laste töö mõistmisest³⁵ erinevates kultuurides, kuid samuti laste töötamise tõlgendamises näiteks erinevates kogukondades. Tänapäevani ei ole siiski lõplikku lahendust sellele, kuidas riik võiks kontrollida kodumajapidamises töötavate laste töötingimuste nõuete järgimist, rikkumata seejuures pere õigust privaatsusele.

²⁸ Rodríguez, R. (2007) Study on Child Labour and Protection of Young Workers in the European Union – final report. *Employment, Social Affairs & Inclusion*, 23.05.2007. Kättesaadav: researchgate.net , p 21. 16. oktoober 2019.

²⁹ Dammert, A.C., de Hoop, J., Mvukiyehe, E., Rosati, F.C. (2017) The effects of public policy on child labor: current knowledge, gaps, and implications for program design. (Working Paper). *USW Working Paper Series* , March 2017, p 4. Kättesaadav: http://www.ucw-project.org/attachment/10032017654Child_Labor_Impact_Evaluation_Dammert_etAl.pdf (11.11.2019)

³⁰ Fassa, A.G., David L., Parker, D.L., Scanlon, T.J. *supra nota* 19, p 9.

³¹ Rodríguez, R. , *supra nota* 28, p 41.

³² Blair, S.L. (1992) Children's participation in household labor: Child socialization versus the need for household labor. *Journal of Youth and Adolescence*, 21 (2), 241–258, s.l.: Springer., p 242.

³³ Blagbrough, J. (2008) Child Domestic Labour: A Modern Form of Slavery. *Children & Society*, 22 (3), 179–190, s.l.: John Wiley&Sons, Inc., p 180.

³⁴ Pellerano, L., Eleonora Porreca, E., Rosati, F.C. (2018) The Income Elasticity of Child Labour: Do Cash Transfers Have an Impact on the Poorest Children? *IZA Institute of Labor Economics*, IZA DP No 11983, Nov. 2018, p 2. Kättesaadav: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3430439 30.november 2019

³⁵ White, B. (1994) Children, Work and 'Child Labour': Changing Responses to the Employment of Children. International Institute of Social Studies, p 4. The Hague, The Netherlands: John Wiley&Sons, Inc.

Seega kui alaealise töötamise juures rääkida alaealise vanusest kui ühest olulisemast tegurist alaealise töötamisel, siis ei saa kõrvale jätta ka lapse igapäevase elukeskkonna rolli, pere majanduslikku toimetulekut, väljakujunenud traditsioone, riigi suutlikkust sotsiaalse turvalisuse tagamisel jne.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et alaealiste tööjõu kasutamine on tundlik ja laiapõhjaline teema, mis nõuab erinevatest aspektidest lähenemist ning analüüsimist³⁶. Eeltoodust tulenevalt peaksid piirangud alaealise tööle lähtuma lapse jaoks parimast tema arengut ja tervist silmas pidades, kuid peavad panema ka kohustuse ja vastutuse oma lapse eest lapsevanematele ning alaealise töötamise reguleerimise ja järelvalve riiklikele institutsioonidele. Lisaks tuleb arvestada, et lapse arengu võimalused sõltuvad veel paljudest erinevatest teguritest, s.h. kultuuriline taust, uskumused, väärtused, teoreetilised teadmised³⁷.

Küllaltki sageli on laste töötamisele lähenetud tähenduses lapse ärakasutamine, kahjustamine, eksploateerimine. Sellisest käsitlusest saab rääkida siiski äärmuslikes tingimustes ja ohtlikes olukordades, kuid selline lähenemine ei ole kohane laste mõistliku töötamise korral, kui see töötamine ei sega ka laste õigust hariduse omandamisele³⁸. Mitmed autorid on pidanud vajalikuks rõhutada alaealise töötamise positiivset poolt, seda kui üht lapse arengu põhikonteksti³⁹, mis tuleb kasuks tulevikus juba täiskasvanu tööelus: oskus paremini kohaneda erinevate olukordadega, töötegemisega seotud oskused⁴⁰ jne. Alaealise töötamist ja töös osalemist võib käsitleda kui olulist protsessi lapse elus, mis aitab tal integreeruda ühiskonda ja hõlbustada ettevalmistumist täiskasvanueluks⁴¹, leida enda jaoks arusaamad, mis kaitsevad või mõtestavad nende väärikust, turvatunnet, kuid on ka elulised indikaatorid ohu korral⁴². Samas ka saadud töötasu võimaldab parandada toitumist ja seeläbi kogu lapse tervist⁴³. Magistr töö autori arvates näitab eeltoodu, et alaealiste töötamisele tulebki läheneda eri külgedest. Välistada esmalt last eksploateeriv ning tervist ja arengut kahjustav töö, tagada alaealistele töötamisel ühelt poolt turvalisus, kuid teiselt poolt töötamise läbi toetada nende arengu psühhosotsiaalseid aspekte⁴⁴. Leida positiivne alaealise töötamisel saadud oskuste,

³⁶ White, *supra nota* 35, p 50.

³⁷ Woodhead, M. (2005) Early Childhood Development: a question of rights. The Open University, UK. *International Journal of Early Childhood*, 37 (3), 79-98, s.l.: Springer, p 2.

³⁸ Woodhead (2005), *supra nota* 37, p 9.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Blair, *supra nota* 32, p 242.

⁴¹ Fassa, A.G., David L., Parker, D.L., Scanlon, T.J. *supra nota* 19, p 76.

⁴² Woodhead, M. (1999) Combatting Child Labour. Listen to what the children say. *Childhood*, 6 (1), 27-49, London: SAGE Publications, p 29.

⁴³ Yeung, W. J., Linver, M. R., Brooks-Gun, J. *supra nota* 27, p 1861.

⁴⁴ Woodhead (1999), *supra nota* 42, p 29.

kogemuste omandamisel, kusjuures alaealise jaoks olulisena tuleb märkida ka võimalust teenida oma raha ja seda kasutada.

Alaealise töötamise positiivse poole võib võtta kokku M.Woodheadi mõttega: „Kui välistada ekstreemsed tööd, siis lapsed ei ole lihtsalt passiivsed ohvrid, töö poolt füüsiliselt ja psüühiliselt kahjustatud. Nad on sotsiaalsed osalised, kes püüavad leida oma füüsilise ja sotsiaalse maailma mõtet. Nad kujundavad oma tööelu ja samas kujunevad selles ise. Nende töö on suuremal või vähemal määral osa nende aktiivsusest ja see võib saada osaks nende identiteedist.“⁴⁵ Seega on töö autori arvates praeguses kiiresti muutuvast maailmast oluline varakult toetada noorte kaasamist ühiskonda, aidata neil seda mõista ja samas neid täiskasvanueluks ette valmistada. Üks tee selleks kaasamiseks ongi läbi alaealiste töötamise ja sellest saadud töökogemuste. Seejuures tuleb arvestada lapsepõlve kui üht võrdväärset eluetappi, alaealise erinevaid arenguetappe, vajadust kaitsta lapse elu ja tervist ning eesmärki aidata lapsel valmistuda tegusaks täiskasvanueaks. Siiski on vajalikud mõistlikud piirangud, mis aitavad ära hoida kahjustusi kujunemisjärgus lapse organismile. Samas ei tohi liigsed piirangud omakorda saada takistuseks lapse igakülgsel arengule ja ühiskonda integreerumisele. Alaealise optimaalse tervise, arengu ja heaolu saavutamise strateegiline alus peaks olema laste õiguste reguleerimine ja tagamine nii läbi rahvusvaheliste, EL kui ka siseriiklike õigusaktide.

1.2. Alaealiste töötamist reguleerivad rahvusvahelised ja EL õigusaktid

Töötavate laste arv maailmas on väga suur. Nii töötas ILO andmetel 2016. aastal 152 miljonit last vanuses 5-17 aastat, mis moodustas 10% kõigist selle vanuserühma lastest. Kuigi suur osa neist lastest elas madala sissetulekuga riikides, siis statistikas on toodud, et 84 miljonit (56% kogu lapstööjõust) elab keskmise sissetulekuga riikides ja lisaks veel 2 miljonit töötavat last elab kõrge sissetulekuga riikides.⁴⁶ Seega ei saa öelda, et alaealiste töötamisega seonduvad võimalikud probleemid on ainult madala ja keskmise sissetulekuga riikide probleemid. Seetõttu on ka alaealiste töötamine ja selle õiguslik reguleerimine tänases maailmas jätkuvalt aktuaalne.

⁴⁵ Woodhead (1999), *supra nota* 42, p 29.

⁴⁶ Global Estimates of Child Labour: Results and trends, 2012-2016. (2017). Geneva: ILO, p 13. Kättesaadav: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf
16.oktoober 2019

Mitmed rahvusvahelised ja EL õigusaktid ning konventsioonid määratlevad laste kui kõigi inim- ja põhiõiguste kandjate õigusi⁴⁷. Laste eripärade tõttu on nende jaoks rahvusvahelises ja EL õiguses sätestatud mitmed erinormid, mille hulka kuuluvad ka laste tööd puudutavad õiguslikud piirangud. Laste õigusi üldiselt sätestavate õigusaktide aluseks tuleb käesoleval ajal pidada ÜRO lapse õiguste konventsiooni⁴⁸. Konventsiooni põhiklauslitele tuginevad samuti alaealiste töötmist reguleerivad parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta⁴⁹, Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁵⁰, ILO töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioon (nr 138)⁵¹, ILO konventsioon (nr 182) «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine»⁵² ning Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ noorte kaitse kohta tööl⁵³.

ÜRO peaassamblee poolt 1989. aastal vastu võetud ÜRO lapse õiguste konventsioon, mille eelkäijateks olid Genfi deklaratsioon (1925) ja ÜRO lapse õiguste deklaratsioon (1959), keskendub erinevalt eelnevatest põhjalikumalt lapse vajadustele ja õigustele. Konventsiooni aluseks on ka inimõiguste põhimõtteid esitav ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon⁵⁴, mille põhjal lapsepõlves on lapsel õigus erilisele hoolele ja abile⁵⁵.

Lapse õiguste käsitlemisel lähtub konventsioon⁵⁶ eesmärgist tagada nii lapse isiksuse harmooniline areng kui ka tema ettevalmistus ühiskondlikuks eluks, kusjuures lapse õiguste hindamise juures on esmaseks aspektiks lapse jaoks parima huvi silmaspidamine ning lapse ealistest iseärasustest ja vajadustest tulenevad õigused. Selleks, et mitte jääda üksnes deklaratiivseks, võiks konventsiooniga ühinenud riikide põhiseadustes olla laste õigusi käsitlevad osad, mis peegeldavad konventsiooni peamisi põhimõtteid ja aitavad rõhutada

⁴⁷ Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. (2015) Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. 18.11.2015, lk 3. Kättesaadav: <https://publications.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/f5e4f4b6-8e87-11e5-b8b7-01aa75ed71a1/language-et> 16.oktoober 2019.

⁴⁸ Lapse õiguste konventsioon. RT II 1996, 16, 56.

⁴⁹ Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta. RT II 2000, 15, 93.

⁵⁰ Euroopa Liidu põhiõiguste harta (2012/C 326/02). Euroopa Liidu Teataja. 26.10.2012.

⁵¹ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioon (nr 138). RT II 2006, 23, 58.

⁵² Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioon (nr 182) «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine». RT II 2001, 20, 109.

⁵³ Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ noorte kaitse kohta tööl. 31994L0033. Euroopa Liidu Teataja L 216, 20/08/1994, 0012 – 0020.

⁵⁴ Universal Declaration of Human Rights. United Nations Human Rights. Office of the high Commissioner. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf. 14.oktoober 2019.

⁵⁵ Detrick, S. (1999) *Acommentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. - The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, Martinus Nijhoff Publishers, p xxi.

⁵⁶ Vt Lapse õiguste konventsiooni sissejuhatus.

konventsiooni põhisõnumit, et täiskasvanute kõrval on ka lapsed inimõiguste kandjad⁵⁷. Üldistavalt on konventsioonis toodud lapse mõiste kui alla 18aastane inimene, kui lapse suhtes kohaldatava seaduse põhjal ei loeta teda varem täisealiseks⁵⁸.

Alaealise töötamist käitleb konventsiooni artikkel 32. Artiklis toodud õiguslik lähenemine lapse tervisele, lapse kaitsmine majandusliku ekspluateerimise, ohtliku või tervist kahjustava ning arengut (s.h. hariduse omandamist) takistava töö eest, peaks tagama lapse optimaalse tervise ja arengu. Alaealiste töötamise osas ei too konventsioon ära kindlaid piiranguid, vaid esitab laste õiguste üldised raamid, täpsustamata näiteks alaealise töötaja vanuse alammäära, tööpäeva pikkust, töötingimusi jne. Nende piirangute täpsustamine jäetakse osalisriikide sätestada, kusjuures kohalike õigusaktide kehtestamise juures tuleb arvestada ka teisi rahvusvahelisi õigusakte. Seega jätab konventsioon osalisriikidele otsustamisõiguse oma riigi traditsioonidest, kultuuriruumist, majanduslikest oludest ja väärtushinnangutest tulenevateks alaealise töötamise piirangute täpsustamiseks ning oma õigusaktides sätestamiseks ja vajalike seadusandlike, administratiivsete ning muude abinõude rakendamiseks.

Töö autori arvates on oluline, et konventsioonis on toodud ka karistuste ja sanktsioonide võimalustena välja meetmed, mis kohustavad konventsiooniga liitunud riike konventsioonis toodud nõudeid täitma. Nõuete täitmise kontrollimiseks peavad osalisriigid esitama ÜRO Lapse Õiguste Komiteele iga viie aasta järel raporti, mis sisaldab nii sisulisi kui statistilisi aruandeid alaealiste töötamise kohta. Nii näiteks viitab Eesti enda 2015. aasta aruanne Komiteele kriitiliselt oma riigi probleemile, et lapse õigustest ja heaolust lähtuv laste olukorra hindamine on lünklik ning hoolimata Komitee soovitusel (nr 10) ei näita iga-aastane statistika andmeid alla 18aastaste laste kohta⁵⁹. Seega on raporti esitamisel oluline ka see raporti koostamise osa, kus raporti koostaja peab nägema ja kriitiliselt hindama siseriiklike olusid ja nende vastavust rahvusvahelistele nõuetele. Samuti tehakse siinkohal käsitletud raportis juba enne raporti esitamist ÜRO Lapse Õiguste Komiteele siseriiklikele institutsioonidele konkreetsed ettepanekud olukorra parandamiseks.

Eriti tuleb töö autori arvates tähelepanu pöörata väga olulisele konventsiooni artiklile, s.o. 12. artiklile, mis on üheks konventsiooni aluspõhimõtete kandjaks. Artikli 12 lõige 1 annab igale

⁵⁷ United Nations. Committee on the Rights of the Child. CRC/GC/2003/5 27, p 7. Kättesaadav: <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2012/01/Cooment-nr-5.pdf> 14.oktoober 2019.

⁵⁸ Vt Lapse õiguste konventsioon art 1.

⁵⁹ Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest. Eesti Vabariigi kolmanda ja neljanda perioodilise aruande kohta. (2015) Nov. 2015, lk 8. Kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/eesti_vabariigi_oiguskantsleri_raport_uro_lapse_oiguste_konventsiooni_taitmisest.pdf 14.oktoober 2019.

lapsel õiguse olla ära kuulatud teda puudutavates küsimustes ja õiguse väljendada oma arvamust. Mil määral ja kuivõrd lapse seisukohti arvesse võetakse, see sõltub artiklil 12 punktis 1 toodu põhjal lapse vanusest ja küpsusest. Ka Lapse Õiguste Komitee on rõhutanud, et seda seisukohta tuleb kõigi laste õiguste tõlgendamise ja rakendamise juures arvesse võtta⁶⁰. Komitee on arvamisel, et „laste väljendatud seisukohtadest võib lisanduda olulisi perspektiive ja kogemusi ning neid tuleks otsuste tegemisel, poliitika kujundamisel ning seaduste ja/või meetmete koostamisel, samuti nende järelhindamisel arvesse võtta“⁶¹.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et konventsioon esitab alaealise töötamisele üldistatud, kuid täpsustamata nõuded, jättes konventsiooniga liitunud riikidele õiguse ja kohustuse sätestada siseriiklikes õigusaktides täpsemalt määratletud ning kirjeldatud nõuded. Kuid samas nõuab konventsioon iga lapse ja laste kollektiivide arvamuse ära kuulamist kui protsessi, mitte kui ühekordset tegevust, mis nn. osaluse kontseptsioonina⁶² võiks olla aluseks ka erinevate seisukohtade kujunemisel. Autori arvates annab lapse õiguste konventsioon siin viite sellele, kui oluline on alaealisi puudutavates küsimustes, s.h. ka alaealiste töötamisega seotud küsimustes, ära kuulata ja võimalusel arvesse võtta alaealiste endi arvamusi ning seisukohti. Ära kuulatavad seisukohad võivad puudutada nii lihtsamaid igapäevase töötamisega seotud küsimusi kui ka alaealise töötamise poliitika või õigusliku raamistiku kujundamist laiemalt. Ühe tervikliku dokumendina määratleb ÜRO lapse õiguste konventsioon nii laste tervise, arengu eeltingimused ning vanemate, kogukondade ja valitsuste kohustused nende täitmisel⁶³, kuid on samas ka läbi tõlgenduste ja analüüsi ajas arenev õiguslik raamistik.

Alaealise töötamisele seab täpsemaid nõudeid 1996. aastal vastu võetud, eelkõige inimõigustele ja sotsiaalsetele õigustele suunatud parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta⁶⁴, mis on sellega ühinenud riikide (s.h. kõik Euroopa Liidu riigid) jaoks siduva tähtsusega⁶⁵. Sotsiaalharta artikkel 7, mis on suunatud laste ja noorte õiguste kaitsele, sätestab alaealiste töötamise vanuse alammäärana 15 aastat. Kuigi lisatakse, et erandina võivad kergemat tööd teha ka nooremad lapsed, siis pole nooremate laste vanusepiire ära toodud.

⁶⁰ Üldkommentaari nr 12 (2009) Lapse õigus olla ära kuulatud. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. Lapse Õiguste Komitee Viiekümne esimene istung. Genf, 25. mai-12. juuni 2009, lk 4. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_õigused_ja_healou/uldkommentaari_nr_12.pdf 14. oktoober 2019.

⁶¹ *Ibid.*, lk 5.

⁶² *Ibid.*, lk 5.

⁶³ Goldhagen, J., Lansdown, G. (2017) Child Rights. *Elsevier, International Encyclopedia of Public Health* (2nd ed.), 502-508, s.l.: Elsevier Inc. p 502.

⁶⁴ Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta. RT II 2000, 15, 93.

⁶⁵ Selg, P. Euroopa sotsiaalharta ja sotsiaalpoliitika: filosoofilisi aspekte. *Acta politica* Nr. 2, 2005, lk 6.

Tervist kahjustavate tööde puhul peetakse töösuhte alustamise vanuse alammääraks 18 aastat. Sotsiaalharta liitunud riikidel on kohustus kaitsta lapse tervist, moraali, tagada hariduse omandamine. Alaealise töötaja piirangud peavad olema seotud nende arenguga (vanusega), töökeskkond ei tohi olla tervist kahjustav ja noor peab olema kaitstud füüsiliste ja moraalsete ohtude, eelkõige otseselt või kaudselt nende tööst tulenevate ohtude eest. Eeldatav on ka töö eest saadav õiglase palk või hüvitis.

Käesoleva töö autori arvates tagab sotsiaalharta nõuete täitmise efektiivsuse harta toimiv järelvalvemehhanism, mis nõuab harta (või harta erinevate artiklitega) ühinenud riikidelt iga-aastaseid aruandeid harta järelvalveorganile - Euroopa sotsiaalõiguste komiteele. Komitee teeb aruannetest kokkuvõtted, mis omapoolsete järeldustena esitatakse riikidele ettekirjutusena teha harta nõuetega kooskõlla viimiseks muudatusi oma tegevustes, poliitikates, õigusaktides jne. Seega kohustab sotsiaalharta liitunud riik ka harta nõuete täitmist pidevalt jälgima ning vajadusel harta kooskõlastamiseks vajalikke samme astuma. Samas on Euroopa sotsiaalõiguste komiteel omakorda kohustus osalisriikide esitatud aruandeid analüüsida, üldistada, esitada riikidele nii aruande järeldusi (sisuliselt ettekirjutustena) kui ka anda harta täpsustamiseks õiguslikke tõlgendusi. Nii näiteks on komitee oma järelduses töötava lapse koolivaheaja pikkuse kohta teinud 2011. aastal Eesti esitatud aruande osas järelduse, et lapse hariduse omandamise olulisust silmas pidades peab osalisriik „tagama koolivaheajal kohustusliku ja katkematu puhkuseperioodi, mis suvevaheajal ei tohi mingil juhul olla lühem kui kaks nädalat“⁶⁶. Siingi on jäetud ruumi osalisriikidele oma siseriiklikus õiguses täpsemaid piire seada, mis oleneb antud juhul näiteks ka osalisriigis olevast laste suvevaheaja pikkusest.

Alaealiste töötamise töölevõtmise üldisi piiranguid – alaealise töötaja vanuse alammäär (seotud koolikohustusliku vanusega), töötingimused, lapse tervise ning arengu kaitsmine, hariduse omandamine - loetleb ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁶⁷ artikkel 32.

Käesoleva töö autori arvates tuleb tähelepanu pöörata sellele, et ka selle õigusakti artiklis 24 on sarnaselt lapse õiguste konventsiooni artikliga 12 välja toodud laste õigus vabalt väljendada oma seisukohti, mida peaks lapsega seotud küsimustes vastavalt tema vanusele ja

⁶⁶ Euroopa sotsiaalharta (parandatud ja täiendatud). Euroopa sotsiaalõiguste komitee. Järeldused 2011 (Eesti). Parandatud ja täiendatud sotsiaalharta artiklid 7, 8, 16, 17, 19, 27. Sotsiaalministeerium, lk 29. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Rahvusvaheline_sotsiaalkindlustus/sotsiaalharta_jareldused_2011_partneritele.pdf 16.oktoober 2019.

⁶⁷ Euroopa Liidu põhiõiguste harta, *supra nota* 50.

küpsusele ka arvesse võtma⁶⁸. Kuidas aga lapsele eelnimetatud õigus tagada, kuidas arvestada lapse seisukoha arvesse võtmisel tema arengutaset, seisukoha põhjendatust jne? See on keeruline ja mitmetahuline küsimus, mida on käsitletud erinevate valdkondade teadlased. Selle õiguse vajalikkust on rõhutanud ka L.Lundy, tuginedes oma uuringutele, mis on toimunud täiskasvanute ja laste koostöös ning mis on keskendunud täiskasvanute ja laste vaadetele ning kogemustele laste osaluse kohta väga erinevates globaalse kontekstidega projektides. Laste väitel osalemiskogemus arendab nende oskusi ja enesekindlust ning suurendab nende arusaamist oma õigustest. Samamoodi väljendavad nad sageli pettumust asjaolu pärast, et nende seisukohti on vähe arvesse võetud ja hoolimata nende kaasamisest näib, et midagi pole muutunud.⁶⁹ G.Landsdow rõhutab, et laps peab olema kaasatud eelkõige last ennast puudutavates küsimustes ja eriti tema isikut puudutavates küsimustes, nagu näiteks pakutavate teenuste liik, nende osutamise viis, kus neid osutatakse, mis kellaaegadel jne. Need on küsimused, millel lastel pole traditsiooniliselt olnud sõnaõigust, kuid mille arvessevõtmine võib tuua positiivseid muutusi.⁷⁰ Lapsega seonduva käsitlemisel tuleb lähtuda eelkõige lapsest kui isiksusest⁷¹, võttes arvesse iga last kui isiksust, kuid lähtudes siiski ka kõigi inimeste sarnasusest, seda ka arenguprotsessides. Ka Lapse Õiguste Komitee tõlgendusel on igal lapsel õigus olla ära kuulatud, kusjuures osalisriigid peavad eeldama, et laps on võimeline ise oma seisukohti kujundama, ja tunnustama lapse õigust neid seisukohti väljendada. Laps ei pea kõigepealt oma võimelisust tõestama. Samuti ei tule kehtestada ei õigusnormides ega praktikas selle õiguse osas vanusepiiranguid, mis kitsendaksid lapse õigust olla kõikides teda puudutavates küsimustes ära kuulatud.⁷² Ka lapsed ise on öelnud, et nad tahavad, et nende arvamus ära kuulatakse, isegi siis kui seda arvesse ei võeta. Kuid nad sooviksid vähemalt tagasisidet, miks seda arvesse ei võeta.⁷³ Laste osalemivõimaluste avardamiseks on võimalik kasutada ka tänapäevaseid digitaalseid võimalusi. Neid võimalusi kasutades saaksid lapsed suurema vabaduse oma arvamus avaldamiseks ja enda valitud tasemel osalemiseks neile kättesaadavate ja sobivate suhtlusrežiimide kaudu⁷⁴. Magistritöö

⁶⁸ Vt Euroopa Liidu põhiõiguste harta, art. 24.

⁶⁹ Lundy, L. (2018) In defence of tokenism? Implementing children's right to participate in collective decision-making. *Childhood*, 25(3), s.l.: Sagepub Journals, p 341.

⁷⁰ Lansdow, G. (2000) Implementing children's rights and health. *Arch Dis Child* 2000 (83), 286–288, s.l.: BMJ Journals, p 286.

⁷¹ Sommer, D., Pramling Samuelsson, I., Hundeide, K. (2013). Early childhood care and education: a child perspective paradigm. *European Early Childhood Education Research Journal*, 21 (4), 459-475, s.l.: Taylor&Francis Group, p 463.

⁷² Üldkommentaari nr. 12, *supra nota* 60, lk 6.

⁷³ MTÜ Lastekaitse Liit: lapsel on õigus olla ära kuulatud! (2017) *Ajakiri Märka last*, 2017, 10. jaanuar. .

⁷⁴ Gillett-Swan, J.K., Sargeant, J. (2018) Voice Inclusive Practice, Digital Literacy and Children's Participatory Rights 2018. *Children & Society*, 32, s.l.: Elsevier Inc., p 40.

autori arvates on see ka üks olulisemaid kanaleid laste arvamuse kaasamiseks, kuna digitaalsete vahendite kasutamine on laste jaoks osa igapäevasest elust.

Siinjuures ei tähenda see seda, et lapse seisukohta tuleb kindlasti alati arvesse võtta. Esmalt tuleb teha otsus selle kohta, kas laps on võimeline oma arvamust avaldama või mitte. Seejuures võib kahtlemata esineda subjektiivse tõlgendamise elementi⁷⁵. Eelkõige tuleb siiski vaadelda last kui õiguse subjekti ja sellest tulenevalt on esmane eesmärk anda lapsele võimalus olla kaasatud otsustusprotsessi ning selles osaleda⁷⁶. Käesoleva töö autori arvates ei ole laste arvamuse ärakuulamise ja selle võimaliku ellurakendamise osas kindlaid protseduurilisi reegleid, sest selle õiguse realiseerimise võimalused sõltuvad konkreetsetest situatsioonidest ning igal juhul lapse prima hivi silmaspidamisest.

Kuigi harta ei loo uusi õigusi, vaid kinnitab olemasolevaid õigusi, siis on magistr töö autori arvates selles taaskord üldistatult ära toodud alaealiste kaitsmise vajadus, kuid samas viidatud ka kohustusele ära kuulata laste arvamused ja võimalusel neid seisukohti lastega seotud tegevustes arvestada. Seegi säte kinnitab arutluse ja kaalutluse võimalusi ka alaealiste töötamisega seotud küsimustes.

Otseselt töötamisega seotud õigusliku tasandiga tegeleb 1919. aastast ÜRO juurde kuuluv rahvusvaheline tööorganisatsioon - ILO, mille tegevus põhineb valitsuste, tööandjate ja töötajate vahelisel koostööl. ILO võtab vastu konventsioone ja soovitusi, milles fikseerib minimaalse õigusliku tasandi⁷⁷, mida selle ratifitseerinud riik peab järgima.

Selleks, et reguleerida alaealise töötamise õiguslikku tasandit, on 1999. aastal vastu võetud ILO konventsioon nr 182 «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine»⁷⁸. Võrreldes ILO konventsiooni teiste eelpool käsitletud õigusaktidega, võib öelda, et ka ILO konventsioon rõhutab esmalt vajadust tagada lapsele tasuta põhiharidus ja kaitsta teda sobimatu töö eest. Juba konventsiooni pealkirjas esineva mõiste „sobimatu töö“ selgitus on toodud artiklis 3. Sellise töö all peetakse silmas eelkõige töid, millega võib last füüsiliselt või psühholoogiliselt kuritarvitada, nagu näiteks tööd ohtlike seadmetega, töö ebatervislikus keskkonnas, samuti pikk tööaeg või öötöö. Mõõndusena lubab konventsioon

⁷⁵ McGlynn, C. (2002) Rights for Children?: The Potential Impact of the European Union Charter of Fundamental Rights. *European Public Law*, 8 (3). s.l.: Kluwer Law International, lk 398.

⁷⁶ Lansdown, *supra nota* 70, p 288.

⁷⁷ About the ILO (2019) International Labour Organization. Kättesaadav: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm> 16.oktoober 2019.

⁷⁸ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioon (nr 182) «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine». RT II 2001, 20, 109.

siiski teha mõningaid ohtlikke töid ka 16aastastel, kui riik suudab tagada laste tervise kaitse, tööhutuse ja piisava juhendamise. Üheks eelduseks on ka vastava kutseõppe olemasolu. Samas ei esita konventsioon täpseid ja kindlaid loetelusid sobimatu töö võimalike liikide ja tingimuste kohta. Konventsioon määrab vaid minimaalse õigusliku raamistiku, andes juhiseid, kuidas lapsele kahjulik töö siseriiklike õigusaktidega või pädeva riigiasutuse poolt kindlaks määrata. Riikide ülesandeks jääb piirangute määramiseks kohalike statistiliste andmete ja muu üksikasjaliku info kogumine, kusjuures andmeid piirangute osas peab konventsioon vajalikuks pidevalt uuendada, võttes aluseks vanuserühma, kutseala, majandustegevuse haru, koolikohustuse täitmise jm⁷⁹. Alaealiste töötajate jaoks ohtlike ja tervist kahjustavate tööde nimekirjad ei peaks riigisiselt olema muutumatud, paindumatud, vaid nende koostamisel ja süstemaatilisel uuendamisel peaks saama aluseks võtta ka empiirilistel tõenditel⁸⁰ põhinevaid lastele ohtlike tööalaseid tegevusi. Magistritöö autori arvates ei peaks alaealiste töötajate jaoks ohtlike ja tervist kahjustavate tööde nimekirjad olema mitte ainult paindlikud uute ohtlike tööpiirangute lisamisel, vaid arvesse peaks võetama ka selliseid asjaolusid, mis neid piiranguid võivad vähendada.

Töö autori arvates on oluline roll konventsiooni läbival mõttel, et siseriiklike õigusnormide loomisel on määrav koht töötajate ja tööandjate koostööl, läbirääkimistel ja konsultatsioonidel. Ka siseriiklike õigusaktidega kehtestatud laste tervisele kahjulike ja ohtlike tööde ning sobimatute tööliikide ja töökohtade loetelude perioodiline läbivaatamine peaks toimuma tööandjate ja töötajate koostöös⁸¹. Töö autori arvates näitab konventsiooni läbiv läbirääkimistes ja konsultatsioonides mõlema osapoole koostöö rõhutamine, et läbirääkimiste käigus võivad selguda korrigeerimist vajavad alaealiste töötamise aspektid, mis võivad olemasolevaid piiranguid ühelt poolt vähendada, kuid vajadusel ka laste tervist ja ohutust silmas pidades suurendada. Seega läbirääkimiste ja koostöö käigus, ka probleemidele lahendusi otsides, tuleks lapsi vaadelda kui subjekte, kes on suutelised lahenduste otsimisel kaasa rääkima ja koostööd tegema⁸².

Mitmepoolne arutelu laste töötingimuste ja töötamise osas ei ole üksnes konventsioonidega liitunud riikide siseõiguse arutelude teema, vaid vastavad rahvusvahelised arutelud ja

⁷⁹ Vt Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioon (nr 182) «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine» art 4 p 1 ja art 7.

⁸⁰ Child Labour. A Public Health Perspective, *supra nota* 30, p 22.

⁸¹ Vt Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioon (nr 182) «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine», *supra nota* 78, art 4.

⁸² Nesi, G., .Nogler, L., Pertile, M. (Eds.) (2016) *Child Labour in a Globalized World. A legal Analysis of ILO Action*. New York: Routledge, p 4.

teadusuuringud toimuvad laiemalt ka ILO tegevuse raames⁸³. Sellest tulenevalt on arenevad ja ajas muutuvad ka ILO poolt antud õigusraamistiku tõlgendused.

ILO konventsioon nr 182 «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine» jõustus Eestis 1. juunil 2002. aastal.

1973. aasta ILO töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsiooni (nr 138)⁸⁴ eesmärk on viia töölevõetava isiku vanuse alammäär kooskõlla noorte füüsilise ja vaimse arenguga. Konventsioonis toodud ning osalisriigile kohustuslikud põhimõtted on järgmised⁸⁵:

- Töölevõetava isiku vanuse alammäär ei või olla madalam kui kohustusliku hariduse omandamise vanus ja üldjuhul ei või see olla madalam kui 15 aastat. Erandina käsitletakse riike, mille majandus ja koolitamisvõimalused ei ole piisavalt arenenud ja kes võivad kehtestada alaealise töötamise vanuse alammääraks 14 eluaastat.
- Ohtliku töö puhul, mille laad või töötingimused võivad tõenäoliselt kahjustada noorte tervist, ohutust või kõlblust, ei või vanuse alammäär olla vähem kui 18 aastat.
- Kerge töö võib olla lubatud ka 13-15aastastele, mis ei kahjusta koolikohustuse täitmist. Sobivad töövaldkonnad peab määrama pädev asutus, kes samuti kehtestab töötundide arvu ja töötingimused.
- Artikkel 4 lõige 1 alusel on võimalus jätta konventsiooni rakendusala välja piiratud arv töövaldkondi, mille puhul konventsiooni rakendamine tekitab olulisi probleeme. Kuid selleks on vajalik pädeva asutuse vastav otsus pärast konsulteerimist asjaomaste tööandjate ja töötajate organisatsioonidega.
- Konventsiooni ei kohaldata üldharidus-, kutse- või tehnikakoolides või muudes õppeasutustes tehtava töö suhtes või töö suhtes, mida teevad vähemalt 14-aastased isikud ja mille eesmärk on koolitus või kutse omandamine.
- Üksikjuhtumitel on pädeva asutuse antud loa olemasolul võimalikud erandid töölevõtmise keelu (näiteks laste osalemine etendustel) osas. Lubades tuleb piiritleda töötundide arv ja kehtestada töötingimused.

Magistritöö autor jagab siinkohal mõningate teadlaste seisukohta, mis seab kahtluse alla konventsiooni poolt kõigi alaealiste suhtes kehtestatavad ühtsed vanuselised nõuded, mis ei

⁸³ Kolk, A. (2002) The Effectiveness of Selfregulation: Corporate Codes of Conduct and Child Labour.

European Management Journal, 20 (3), 260–271. Rotterdam: Erasmus University. s.l.: Elsevier Inc., p 261.

⁸⁴ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioon (nr 138). RT II 2006, 23, 58.

⁸⁵ Vt Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioon (nr 138), *supra nota* 84, art 1, 2, 3 ja 4.

arvesta aga, et laste areng ei ole füüsiliselt ega vaimselt alati ühesugune⁸⁶. Erinevused laste arengus võivad tuleneda näiteks kas geograafilisest asukohast (näit. India, Aafrika, Euroopa) või sõltuda hoopis laste erinevast füüsilise, vaimse ja sotsiaalse küpsemise kiirusest ning kasvamise keskkonnast. Ka ILO konventsiooni arvustavad teadlased on leidnud, et alaealiste töötamise vanuselised piirangud vajaksid rohkem põhjendamist, sealhulgas piisavalt empiirilisi⁸⁷ tõendeid. Samuti võiksid paindlikumad olla lastele lubatavate töövormide piirangud, kuna kiire tehnoloogia areng tänapäeval, eriti aga infotehnoloogia areng, on palju muutnud igapäevaselt tehtava töö vormides. Ka uuringute põhjal võib öelda, et „paljud lapsed hindavad töö käigus õppimise praktilist ja eksperimentaalset olemust“⁸⁸. Magistritöö autor arvab, et ei saa öelda, et konventsioon teeb praktilise töökogemuse omandamise sätestatud vanuse alammäärast varem täielikult võimatuks. Töötamine ja töökogemuse omandamine on teostatav siiski kutseõppe, -kursuste, koolituste raames, mida peab vastavate tingimuste täitmise korral lubatavaks ka konventsioon⁸⁹.

Kokkuvõtvalt võib töö autor tõdeda, et eelkäsitletud kaks alaealise töötamist reguleerivat ILO konventsiooni näitavad, et alaealise töötamine vajab kindlate üldiste normide ja soovitude kehtestamist, et vältida laste töö ekspluateerimist. Samas peab alaealiste töötamise õiguslik regulatsioon olema ajas analüüsiv ja vajadusel muudetav. Positiivne on see, et ILO konventsioonid jätavad riikidele võimaluse teha siseriiklikult teatud erandeid, kuid miinusena ei saa sellest tulenevalt kasutada siiski ühtset laste tööjõu õiguslikku määratlust ja ühtset laste töö statistilist näitajat⁹⁰. Kuigi ILO konventsioonid seavad riikidele kohustuse konventsioonide sätetetest kinnipidamiseks, siis puudub ILO-l selle järelvalve jaoks loodud süsteem ja seetõttu on kohati raske hinnata ka riikide õiguslike regulatsioonide vastavust ILO konventsioonide nõuetele.⁹¹

ILO töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsiooni ratifitseerimise seaduse võttis Eesti Riigikogu vastu 2006. aastal ja see jõustus Eestis 2008. aasta 15. märtsil.

⁸⁶ Mavunga, R. A. (2013) A critical Assessment of the minimum Age Convention 138 of 1973 and the worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999. *Potchefstroom Electronic Law Journal/Potchefstroomse Elektroniese Regsblad*. 16 (5), p 131/614. Kättesaadav: <https://www.ajol.info/index.php/pej/article/view/101885> 30.november 2019

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Vt art 6

⁹⁰ Dammert, A. C., de Hoop, J., Mvukiyehe, E., Rosati, F. C., *supra nota* 29, p 4.

⁹¹ Kilkelly, U. (2003) Economic Exploitation of children: A European Perspective. *Saint Louis University Public Law Review*, 22 , 321. Saint Louis: Saint Louis University School of Law, p 328.

Töö autor leiab, et alaealise töötaja kaasamise vajadusele viitab ka ILO tööhõivepoliitika elluviimise konventsioon (nr 122)⁹², mille ühe põhimõttena, mis on toodud II peatüki punkti 5 lõikes 2, võtab konventsiooni ratifitseerinud liikmesriik meetmeid, et aidata noortel ja teistel tööturu uustulnukatel leida endale sobiv ja loov töö ning et toetada nende kohanemist muutuvate majandusoludega. Eesti on selle konventsiooni ratifitseerinud 2004. aastal.

Käesoleva töö seisukohalt tuleks olulisena ära märkida ka 1975. aasta ILO inimressurside arendamise konventsioon (C142)⁹³, mille eesmärk on, et konventsiooniga liitunud osalisriik võtab vastu ja töötab välja kutseõppe poliitika ja programmid, mis on tihedalt seotud tööhõivega, eelkõige riiklike tööturuasutuste kaudu. Poliitika ja programmid peaksid silmas pidama nii piirkondlikke kui ka riiklikke tööhõivevajadusi, võimalusi ja probleeme; majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise arengu taset ning inimressurside arendamise ja muude majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste eesmärkide vastastikuseid suhteid.⁹⁴ Eelnimetatud lähtekohti silmas pidades võimaldaks käesoleva töö autori arvates alaealiste kaasamine programmidesse saada alaealistel varakult töökogemusi, aidata neil teha valikuid erinevate tööalade vahel ja leida endale sobiv elukutse. Kuna eeldatud on, et programmid arvestavad tööturu vajadustega, siis peaksid programmid aitama ka leida tasakaalu majanduse vajaduste ja tööturul olevate ressursside vahel. Programmidesse kaasatavate alaealiste vanusepiirangud võivad ilmselt olla paindlikumad, tulenevalt ILO töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsiooni sätetest, mis lubavad vanuse alammääras erandeid just kutseõppe, -kursuste jne osas.

Eesti ei ole ILO inimressurside arendamise konventsiooniga (C142) liitunud, küll aga on 1977. aastal selle konventsiooni ratifitseerinud Soome.

Eesti ei ole liitunud ka 2011. aasta ILO konventsiooniga nr 189⁹⁵, mis on suunatud kodumajapidamistöde tegijatele, s.h. ka lastele. Kodumajapidamistöde all mõistetakse konventsioonis leibkonnas või leibkonna jaoks tehtavat tööd. Konventsioon seab osalisriigile ülesandeks määrata ka nende tööde teostamiseks laste vanuse alammäär, töötingimused, s.h. tööpäeva pikkus, samuti kehtestada tingimused, mis ei takista lapsel hariduse omandamist⁹⁶.

⁹² Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) tööhõivepoliitika elluviimise konventsioon (nr 122), RT II 2002, 16, 68.

⁹³ C142 - Human Resources Development Convention (ILO), No 142/1975 of 19 Jul 1977. Normlex Information System on International Labour Standards.

⁹⁴ *Ibid.*, art 1.

⁹⁵ C189 - Domestic Workers Convention (ILO), No 189/2011 of 16 June 2011. Normlex Information System on International Labour Standards.

⁹⁶ *Ibid.*, Preambula, art 3, 4,

Töö autori arvates toimib ka Eestis see valdkond omapäi, kodumajapidamise tööd ei võrdsustata sageli tööga, s.t. et selle töö tegijal ei ole töökaitset⁹⁷, mida tagab töölepinguga töötajale näiteks TLS. Eesti liitumine nimetatud konventsiooniga seaks kohustuseks antud töövaldkonda piiritleda ja reguleerida.

Kuigi lapstööjõu väärkasutamist ja laste eksploateerimist käsitletakse ning seostatakse harjumuspäraselt eelkõige arengumaadega, siis, nagu eelnevalt toodud näide leheküljel 9, võib see olla reguleerimist vajavaks probleemiks ka arenenud riikides, s.h. EL-s. Teiselt poolt teades, et EL üks peamisi eesmärke on inimeste põhiõiguste ja vabaduste kaitsmine, siis läbi oma rahvusvaheliste, majanduslike, diplomaatiliste jne suhete edendab see ka inimõigusi, poliitilisi õigusi ja tööstandardeid kogu maailmas⁹⁸, sealhulgas ka õigusi, mis käsitlevad alaealiste töötamist.

Alaealiste töötamise reguleerimise õiguslikuks aluseks EL-s on 1994. aastal vastu võetud Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ noorte kaitse kohta töö⁹⁹. Direktiiv võtab aluseks lapse õiguste konventsiooni, käsitleb lapseõlve kui tundlikku iga ning alaealisi kui riskirühma ning seab eesmärgiks alaealiste töötajate kaitsmise. Direktiivis toodud sätted peaksid leidma kajastust liikmesriigi siseõiguses ja muutuksid läbi selle liikmesriigile kohustuslikuks, kuid siiski võib riiklikes õigusaktides olla direktiivi sätetest ka erinevaid lähenemisi¹⁰⁰.

Direktiiv sätestab alaealise töötamise suhtes esitatavad miinimumnõuded, mida liikmesriik oma siseõiguses peaks jälgima. Alaealise töötajana käsitletakse direktiivis sarnaselt lapse õiguste konventsiooniga alla 18aastast töötavat isikut, kellel on tööleping või kelle töösuhe on määratletud mõne liikmesriigis kehtiva õigusega. Samas toob direktiiv ära erandid, mille suhtes ei pea kohaldama direktiivi nõudeid, s.o. juhutööde või lühiajaliste tööde osas, mille hulka kuuluvad tööd eramajapidamises või pereettevõttes. Erandi tegemise tingimuseks on, et nimetatud tööd ei ole noorele kahjulikud, ebasoodsad ega ohtlikud ning et liikmesriik on vastava korra oma õigusnormidega reguleerinud.¹⁰¹ Töö autori arvates kaitseb siiski juhutööde või lühiajaliste tööde suhtes tehtav erand vähe seda tööd tegevat alaealist, arvestades lisaks ka

⁹⁷ Marchetti, S. (2018) The Global Governance of Paid Domestic Work: Comparing the Impact of ILO Convention No. 189 in Ecuador and India. *Critical Sociology*, 44 (7-8), 1191-1205, s.l.: Sagepub Journals. p 1191.

⁹⁸ Kilkelly, *supra nota* 91, p 322.

⁹⁹ Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ, noorte kaitse kohta töö¹⁰⁰. 22. juuni 1994. 31994 L0033. Euroopa Liidu Teataja L 216, 20/08/1994, 0012 – 0020.

¹⁰⁰ Report on the Application of Directive 94/33/EC on the protection of Young People at Work. (2006) EFTA Surveillance Authority. Event No. 377224. lk. 2. Adopted on 13 September 2006. Kättesaadav: <http://www.eftasurv.int/media/esa-docs/physical/10215/data.pdf> 16.oktoober 2019.

¹⁰¹ Vt Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ, noorte kaitse kohta töö¹⁰¹, *supra nota* 99, preambul, art 1 ja 2.

asjaoluga, et pereettevõtetes ja kodus majapidamises tööd tegevate alaealiste arvu täpseks hindamiseks puuduvad kindlad kriteeriumid ning sellest tulenevalt ka statistilised andmed. Samuti ei tarvitse kodumajapidamises või pereettevõttes tehtav töö kuuluda juhutööde või lühiajaliste tööde hulka, vaid see töö võib olla pigem suhteliselt pidev. Antud valdkonda on raske reguleerida ja teiselt poolt ka kontrollida. Üldiselt esitatud hinnangute alusel võib pereettevõtetes ja kodus majapidamises töötavate laste arv olla küllaltki suur.

Kuigi direktiiv jagab alla 18aastased tööealised lasteks ja noorukiteks¹⁰², siis sellist vanuserühmade jaotust teistes rahvusvahelistes, EL ja siseriiklikes õigusaktides ei kasutata. Lapsed on direktiivi kohaselt alla 15aastased isikud, kes kuuluvad veel täieliku koolikohustuse alla, kes ei või tööle asuda enne 15aastaseks saamist või enne koolikohustuse lõppemist. Töötamise vanuse alammääraks seatakse seega 15 aastat. Siiski on lubatud vanuse alammäära osas mõningaid erandeid, kuid tingimusel, et see ei sega koolikohustuse täitmist, ei ole ohuks lapse tervisele. Erandiks võib olla ka liikmesriigi erinev koolikohustuse vanuse alammäär. Noorukiteks peetakse direktiivi põhjal vähemalt 15aastaseid, kuid alla 18aastaseid, kes siseriikliku õiguse alusel ei kuulu enam täieliku koolikohustuse alla.¹⁰³ Alaealiste töötajate grupeerimine lasteks ja noorukiteks võiks käesoleva töö autori arvates olla õigusaktides enam kasutatav, kuna see lihtsustaks ja ühtlustaks alaealiste töötajate erinevate vanuserühmade piiritlemist.

Kui eelnevalt on direktiivis alaealiste töötajate töötamise vanuse alammäärana kehtestatud 15 eluaastat, siis võivad liikmesriigid erandkorras oma õigusnormidega ette näha alaealistele töötamise ka järgmistel juhtudel¹⁰⁴:

- vähemalt 14aastastele lastele, kes töötavad ühendatud töö- ja koolitusplaani või ettevõttepraktika raames;
- kerge tööga tegelevatele vähemalt 14aastastele lastele;
- vähemalt 13aastastele lastele kultuuri-, kunsti-, spordi- või reklaamitegevuse alal. Eelnevalt tuleb nende laste töölevõtmisel iga üksikjuhtumi puhul eraldi taotleda pädeva ametiasutuse luba.

Sellest direktiivis toodud erandkorrast tulenevalt peaks olema alaealise töötaja vanuse alammäär 13 aastat.

¹⁰² *Ibid.*, art 3.

¹⁰³ *Ibid.*, art 1, 3, 4 ja 5.

¹⁰⁴ *Ibid.*, art 4 ja 5.

Direktiiv sätestab tööandjate kohustused noorte töölevõtmisel, mis peavad välistama nii füüsilist, vaimset, moraalset, sotsiaalset laadi kui ka hariduse omandamist takistavad ohud. Töökeskkond ei tohi olla alaealisele töötajale ohtlik füüsikaliste, bioloogiliste, keemiliste vm tegurite osas. Siiski on siingi lubatud mõningad erandid¹⁰⁵, mida võivad liikmesriigid oma õigusnormidega kehtestada ja mis võivad olla möödapääsmatud näiteks noorukite kutseõppe korral.

Tööaja kestvuseks on kehtestatud järgmised tingimused¹⁰⁶:

- kuni 8 tundi päevas ja 40 tundi nädalas ühendatud töö- ja koolitusplaani või ettevõttepraktika raames tehtava töö puhul;
- kuni 2 tundi koolipäevas ja 12 tundi nädalas kooliaasta jooksul väljaspool kooliaega; mitte mingil juhul ei või tööpäeva pikkus ületada seitset tundi; vähemalt 15aastaste laste puhul võib see piirang olla kaheksa tundi;
- 7 tundi päevas ja 35 tundi nädalas töö puhul, mida tehakse õppetöövälisel ajal vähemalt ühe nädala jooksul; vähemalt 15aastaste laste puhul võivad need piirangud olla 8 tundi päevas ja 40 tundi nädalas;
- 7 tundi päevas ja 35 tundi nädalas kerge töö puhul, mida teevad lapsed, kes siseriikliku õiguse alusel ei kuulu enam täieliku koolikohustuse alla;
- kuni 8 tundi päevas ja 40 tundi nädalas noorukite töö.

Laste töö ajavahemikus 20.00-6.00 on üldiselt keelatud ja noorukite töö vahemikus 22.00-6.00 või 23.00-7.00 on keelatud. Liikmesriigi õigusnormidega on siiski lubatud noorukite öötöö osas mõningaid erandeid¹⁰⁷.

Selleks, et direktiivis toodud sätteid ka liikmesriikide normides jälgitaks, on liikmesriikidel kohustus jõustada kindlaks tähtajaks vajalikud õigus- ja haldusnormid ning esitada direktiivi artiklist 17 tulenevalt iga viie aasta järel komisjonile aruanne direktiivi täitmise kohta. Käesoleva töö autori arvates peaks aruandluse 5aastane tsükkel olema piisavalt efektiivne selleks, et kohustada liikmesriiki alaealiste töötamisega seotud nii õiguslikku korraldust kui ka reaalselt töötamist järjekindlalt päevakorral hoidma.

¹⁰⁵ Vt Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ, noorte kaitse kohta tööl. *supra nota* 99, art 6 ja 7.

¹⁰⁶ *Ibid.*, art 8.

¹⁰⁷ *Ibid.*, art 9.

Tööl on oluline osa inimese elus. Kuid kindlasti on töö mõju inimesele elu erinevatel etappidel erinev. Samuti erinevad omavahel erineva töö keskkond, tingimused, raskusaste jne. Töö võib olla eneseteostuse aluseks, kuid teiselt poolt ka kurnav, tervist kahjustav, inimese tööjõudu ekspluateeriv.

Ka laste tööjõu kasutamine on olnud läbi aegade probleemiks nii arengu- kui ka arenenud maades. Siiski samaks on jäänud lapse arengu etapid, mida lapsel tuleb läbida teel täiskasvanuks saamisel. Selles arengus vajab laps oma eripäradega arvestamist, sest nii füüsiliselt, psüühiliselt kui sotsiaalselt ei ole ta veel võimeline olema täiskasvanutega võrdne, seda ka tööturul. Seetõttu ongi alaealiste kaitseks nende töötamisel seatud mitmeid piiranguid, nagu alaealise töötamise vanuse alammäär, töökeskkond, lubatavad tööd jne. Need piirangud on õiguslikult sätestatud nii rahvusvaheliste, EL kui ka riikide siseste õigusaktidega.

Üldistatult võtab lapse õigused kokku ÜRO lapse õiguste konventsioon, mis seab liitunud riikidele kohustuse rakendada vajalikke seadusandlikke, administratiivseid ja muid abinõusid, et hoida lapsi ohtlikust ja tervist kahjustavast tööst. Alaealiseks loetakse alla 18aastast isikut. See määratlus on toodud ära nii lapse õiguste konventsioonis kui ILO töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioonis (nr 138), parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta kui ka Euroopa Nõukogu direktiivis 94/33/EÜ. Töötamise alustamise vanuse alammäärana nähakse rahvusvahelises ja EL õiguses üldiselt lubatavana 15 eluaastat, mis on üldjuhul seostatav ka siseriiklikus õiguses kehtestatud lapse koolikohustuse vanuse alammääraga. Erandina lubavad ILO konventsioon nr 138 ja Euroopa Nõukogu direktiiv veel kerge töö, kindlate töötingimuste, kindlate töötundide arvu ja erilubade olemasolul töötamist ka alates 13. eluaastast. Töötamise vanuse alammäär 13-14aastaste puhul seostatakse samuti kutseõppe, kursuste, praktikatega, kusjuures eeldatakse turvalise töökeskkonna ja kogunud juhendajate olemasolu. Alla 13aastaste laste töötamist rahvusvaheline õigus ei kirjelda.

Selleks, et alaealise tööpäev ei saaks takistuseks hariduse omandamisele, määravad ILO konventsioon nr 138 ja Euroopa Nõukogu direktiiv erinevas vanuses alaealise töötamisele ka lubatava tööpäeva pikkuse, tööaja nädalas ning koolivaheajal. Tööpäeva ja nädala pikkus on määratletud ka kõigi alla 18aastaste alaealiste osas, et anda noorele võimalus puhkuseks, enda tööjõu taastamiseks ja arendamiseks.

Järgmiseks oluliseks ja mitte kõrvalejäetavaks teguriks alaealise töötamisel peab rahvusvaheline ja EL õigus keskkonda, milles alaealine tööd teeb. Nii ILO konventsioon nr 182 «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine» kui

Euroopa Nõukogu direktiivi nõuded kohustavad noorte töölevõtmisel välistama, et töökeskkond võiks põhjustada füüsilist, vaimset, moraalset, sotsiaalset ohtu. Töökeskkond ei tohi olla alaealisele töötajale ohtlik füüsikaliste, bioloogiliste, keemiliste jt tegurite osas. Nimetatud ohutegurite vältimiseks eeldatakse, et riigid kehtestavad oma ohtlike ja noori kahjustavate tööde loetelud ning järgivad nende täitmist.

Laiemalt nii lapse õiguste kui ka töötava lapse õiguste osas on väga oluline ÜRO lapse õiguste konventsioonis ja Euroopa põhiõiguste hartas väljendatud seisukoht vajadusest ära kuulata lapse arvamusi teda puudutavates küsimustes ning seda arvamust võimalusel ja lapse küpsust arvestades arvesse võtta. Eeltoodule lisaks rõhutab tööandjate ja töötajate vaheliste konsultatsioonide, läbirääkimiste ja koostöö vajalikkust ka ILO konventsioon nr 182 «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine», kusjuures nendes aruteludes sündivad ettepanekud võiksid olla ka edastatud seadusandjale, kes neid võimaluste piires rakendaks.

Rahvusvahelises õiguses leiavad eraldi käsitlemist ka teemad töötamisest kodumajapidamises¹⁰⁸ ja tööturu arengu toetamisest¹⁰⁹. Neist esimene käsitleb alaealiste töötamist kodumajapidamises, pereettevõttes kui töötamise üht võimalikku vormi. Tööturu arengut reguleeriv õigusakt annab võimalusi siduda töötamine erinevate praktikate, kursuste ja koolitustega, mis omakorda võimaldab paindlikumalt läheneda näiteks alaealise töötaja vanusepiirangutele. Alaealiste kodumajapidamises töötamine ja sellele reeglite seadmine on siiski seni rahvusvaheliselt keeruline küsimus nii selle hindamiseks puuduva ühtse metoodika kui ebapiisavate statistiliste andmete olemasolu tõttu.

Kindlasti ei saa alaealiste töötamisele läheneda kui alati lapse jaoks kahjulikule. Nii on mitmed autorid toonud välja alaealise töötamisega seotud olulised positiivsed aspektid, mis ainult kõigile alaealise töötamise piirangutele keskendudes võivad jääda tähelepanuta. Arvestama peaks töö rolli kui noore eneseleidmise ja -otsimise võimalust, töökogemuse saamist, täiskasvanueluks ettevalmistumist, sotsialiseerumise toetajat, võimalust teenida taskuraha jne. Laste erinev arengutase peaks võimaldama paindlikumalt läheneda näiteks ka laste töötamise vanuse alammääradele, erinevatele töövormidele jne. Teisalt tuleks leida võimalused, et tagada toimiv sotsiaalpoliitika, mis välistaks vaesuses elavate perede laste töötamise oma pere majandusliku toimetuleku tagamiseks.

¹⁰⁸ C189 - Domestic Workers Convention (ILO), *supra nota* 95.

¹⁰⁹ C142 - Human Resources Development Convention (ILO), *supra nota* 93.

Kõik eeltoodud rahvusvahelistes ja EL õigusaktides sätestatud nõuded peavad olema aluseks nendega liitunud riikide siseriiklikus õiguses ja arvestatavad nende riikide tegevuses. Lubatud on mõningad põhjendatud erandid, mis võivad sõltuda konkreetse riigi kultuuritraditsioonidest, majanduslikust arengust jne. Üldjuhul liitunud riikide rahvusvaheliste lepingute täitmist kontrollitakse ja hinnatakse kindlaksmääratud ajavahemike jooksul, mis peaks tagama antud magistritöö kontekstis käsitletud alaealiste töötajate probleematikaga regulaarse tegelemise nii õigusliku kui praktilise tegevuse osas.

2. EESTI, SOOME JA RAHVUSVAHELISTE NING EL ÕIGUSAKTIDE ANALÜÜS JA VÕRDLUS

2.1. Eesti alaealiste õiguste üldised alused

Eesti on liitunud lapse õiguste konventsiooniga 1991. aastal. Kui riik on ratifitseerinud konventsiooni, on ta sellega võtnud endale ka kohustused selle rakendamiseks¹¹⁰. Lapse õiguste konventsioon seab osalisriikide ülesandeks järgida konventsioonis toodud üldiseid norme ja nõudeid, mida on käsitletud käesoleva töö lehekülgedel 14-16, ning nende alusel rakendada siseriiklikult vajalikke seadusandlikke, administratiivseid ja muid abinõusid. Lapse õiguste konventsioon ja selles toodud normid on Eestis otsekohalduvad – „see tähendab, et kõik avaliku- ja erasektori isikud ja asutused peavad seda järgima“¹¹¹.

Eesti Vabariigi põhiseadus (edaspidi PS) ei sätesta konkreetselt last kui põhiõiguste kandjat, see on pandud abstraktselt mõiste alla igäi õigus¹¹², kusjuures põhiõigused ja vabadused tagatakse kõigile füüsilistele isikutele. Siiski saavad kõiki oma põhiõigusi täies ulatuses teostada kindlasti ainult täiskasvanud. Kuna oma ealisest arengust tulenevalt ei pruugi alaealine olla valmis kõiki oma põhiõigusi iseseisvalt teostama, siis peavad Tsiviilseadustiku üldosa seaduse¹¹³ § 11 tulenevalt oma laste õigusi ja kohustusi teostama nende vanemad kui lapse seaduslikud esindajad. Autori arvates võib eeltoodut hinnata ka kui osalist piirangut alaealise töötamisele, kuna otsustamise juures on olulisel kohal täiskavane/lapsevanema roll, arvesse ei võeta lapse vanust ja küpsust, millest tulenevalt alaealine võiks ise rohkem või vähem aktiivsemalt otsustamises osaleda.

¹¹⁰ United Nations. Committee on the Rights of the Child, *supra nota* 57, p 10.

¹¹¹ Lapse heaoluhindamise käsiraamat. (2017). Sotsiaalkindlustusamet, lk 5. Kättesaadav: https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf 16.oktoober 2019.

¹¹² Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne. 2017, § 9, äärenr 2 ja 14. Kättesaadav: <http://pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=165&p=9#c14> 16.oktoober 2019.

¹¹³ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 06.12.2018, 3.

Lastekaitseadus (edaspidi LasteKS)¹¹⁴ seab põhieesmärgiks lapse õiguste ja heaolu tagamise, lapse arengu toetamise, lapse huvide esikohale seadmise ja lapse arenguks soodsa ning ohutu keskkonna kujundamise, rõhutades, et lapse õiguste ja heaolu tagamisel tuleb kõigis lapsi puudutavates ettevõtmistes esikohale seada lapse huvid¹¹⁵. Lapseks loetakse LasteKS järgi alla 18aastast isikut. Siinkohal on töö autori arvates oluline ära märkida, et kooskõlas lapse õiguste konventsiooni ja Euroopa sotsiaalhartaiga sätestab LasteKS iga lapse õiguse iseseisvaks seisukohavõtuks kõigis teda puudutavates küsimustes ning õiguse väljendada oma vaateid¹¹⁶. Kuigi LasteKS annab lapsele õiguse olla oma arvamusega ärakuulatatav, ei sätesta ta võimalust, et lapse seisukohta võetakse arvesse. Siiski on magistritöö autori arvates siinkohal vajalik siduda omavahel lapse arvamuse, seisukohtade ärakuulamine ka selle võimaliku arvesse võtmisega. Otseselt antud teemale suunatuks saab pidada Lastekaitse Liidu alla 17aastastele lastele suunatud kampaaniat „Kuidas saavad lapsed ja noored osaleda otsuste tegemise protsessis Euroopa ja rahvusvahelisel tasandil“. Pöördumises laste poole rõhutatakse, et „on väga oluline, et lapsed aitaksid planeerida seadusi ja poliitikaid, et neil oleks võimalus avaldada oma arvamust kodus, koolis, kogukonnas ja otsustes, mis neid puudutavad“¹¹⁷. Laste arvamuse ärakuulamise võimalustena nähakse kooli õpilasesindusi, kohtumisi otsusetegijatega (riigiametnikud, parlamendiliikmed), kampaaniate korraldamisega lapsi puudutavates valdkondades. Laste õiguste eest seismisele lisaks ka laste osalemisvõimaluste (laste ärakuulamine ja nende arvamuse arvesse võtmine) laiendamise vajadust silmas pidades on 2011. aastast alates Eesti õiguskantsleri ülesannete hulgas ka lasteombudsmani töö. Ühe laste ja noorte kaasamise vormina on laste ombudsmani juurde loodud 10liikmeline nõuandev kogu, kuhu kuuluvad Eesti erinevate laste- ja noorteorganisatsioonide esindajad. Laste teavitamine nii laste ombudsmani tegevuse kui laste osalemisõiguse kohta vajab siiski veel tööd, sest 2015. aastal läbiviidud pilootprojekti põhjal oli kuulnud laste ombudsmanist küsitletud 163-st lapsest 10¹¹⁸. Magistritöö autori arvates võiksid nii eelnimetatud kampaania kui ka laste ombudsmani juures tegutsev nõuandev kogu olla laste jaoks üheks võimalikuks teeks, et avaldada oma ettepanekuid ja seisukohti näiteks ka laste töötamist puudutavates küsimustes.

¹¹⁴ Lastekaitseadus, RT I, 06.12.2014, 1.

¹¹⁵ *Ibid.*, § 2 ja 5

¹¹⁶ Vt LasteKS § 5 lg 4

¹¹⁷ „Ütlen ja osalen“ materjal. (2019) Lastekaitse Liit, lk 5. Kättesaadav:

<https://www.lastekaitseliit.ee/lapseõigused/lapse-õigused/utlen-ja-osalen-materjal/> 16.oktoober 2019.

¹¹⁸ Gornischeff, K.. (2015) *Euroopa Nõukogu laste osaluse hindamisvahendi piloteerimine Eestis*. Raport. Sotsiaalministeerium. Tallinn 2015, lk 13. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_õigused_ja_heaolu/et_laste_osalusprojekt_raport_2015_21_07_2015.pdf 16.oktoober 2019.

Siinkohal Eesti õigusakte rahvusvaheliste ja EL õigusaktidega võrreldes võib magistritöö autori arvates nentida, et Eesti PS sätestab üldised inimõigused, igaihe õigust elule identselt ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni¹¹⁹ artikliga 3, lapse õiguste konventsiooni artikliga 6 ja EL põhiõiguste harta artikkel 2 lg 1. PS § 27 sätestab vanemate ja laste kaitse. Laste heaolu ja lapse õiguste otsese tagamise kohustus on välja toodud LasteKS-s, milles kajastuvad üldiselt ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtted. Siiski suurem rõhk on LasteKS-s pandud lastekaitsetöö, abivajajava lapsega töötamise, sotsiaaltöö jne aspektidele.

2.2. Alaealiste töötamise õiguslikud alused Eestis

Lapse õiguste konventsiooni üldine õiguslik raamistik on laiemalt aluseks ka siseriiklikule alaealiste tööd konkreetselt reguleerivale seadusandlusele. Eelkõige on Eesti riik alaealiste töötamisega seotud piirangud ja kohustused kehtestanud põhiliselt TLS-s¹²⁰ ning täpsustanud määrustega.

Alaealiseks loetakse eelmises peatükis käsitletud rahvusvaheliste ja EL õigusaktide alusel üldiselt alla 18aastast isikut. Samas peetakse võimalikuks erandiks töötamisel siseriikliku õigusega kehtestatud muud vanuse piiri, kui see tuleneb riigi majanduslikust, kultuurilisest jne põhjustest. Muu vanusepiir on üldiselt seotud kohustusliku hariduse omandamise vanusepiiriga.

Eestis on koolikohustuslik laps põhikooli ja gümnaasiumiseaduse (edaspidi PGS)¹²¹ kohaselt alates seitsmenda eluaastast kuni põhihariduse omandamise või 17-aastaseks saamiseni. Kuigi LasteKS järgi on alaealine alla 18aastane isik, siis TLS põhjal loetakse alaealiseks töötajaks last vanuses alla 17 eluaasta. Alaealise, nagu ka täiskasvanu tööks loetakse TLS põhjal füüsilise isiku tööd teisele isikule (tööandja), alludes tema juhtimisele ja kontrollile. Tööandja maksab töötajale töö eest tasu.¹²² Seega on töötasu saamine üks oluline töötamise tunnus.

Alaealise tööle asumisel on põhimõtteliselt võimalik sõlmida erinevat tüüpi leping: tööleping, töövõtuleping või käsundusleping. Lepingu liik sõltub eelkõige töö iseloomust. Kui

¹¹⁹ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. Välisministeerium. Kättesaadav: <https://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon> 16.oktoober 2019.

¹²⁰ TLS. RT I 2009, 5, 35.

¹²¹ PGS. RT I 2010, 41, 240.

¹²² Vt TLS §1 lg 1

töötamisel on kindel ajakava, kindlad tööülesanded, töövahendid, tööandja õpetab ja juhendab, siis on tegemist töösuhtega, mis eeldab ka töölepingu sõlmimist. Kui aga näiteks lapse hobi on laiemat huvi äratav ja teda kutsustakse aeg-ajalt presentatsioone tegema, siis sel juhul võib kõne alla tulla käsundusleping. Töövõtuleping võiks sobida näiteks kokkuleppel mingi arvutimängu testimisel kindlaks tähtjaks. Töövõtuleping ja käsundusleping kui võlaõiguslikud lepingud annavad töötajale suurema iseseisvuse, kuid väiksemad sotsiaalsed tagatised.

Käesolevas töös analüüsib magistritöö autor siiski alaealise töölepinguga seonduvat, kuna seda reguleerivas TLS-s on alaealiste töötamine kõige täpsemalt piiritletud. Alaealise töötamisele on suunatud otseselt TLS § 7 ja 8. Sellest tulenevalt, kui alaealine soovib asuda tööle, siis tööandjaga töölepingu sõlmimiseks peab tal olema tööle asumiseks ka seadusliku esindaja nõusolek. Lapse vanema või eestkostja nõusolek on töölepingu sõlmimiseks kohustuslik, ilma selleta oleks tööleping tühine. Lapsevanema nõusolek on kohustuslik nii 7- kui 17aastase alaealise tööleasumisel. Kui laps pole enne töötanud, siis võib tema jaoks olla uudiseks see, et enne töö alustamist peab olema sõlmitud tööleping, mis võib olla kas kirjalik või elektrooniline. Suuline kokkulepe töötamiseks ei ole piisav. Kui koolipoiss soovib näiteks suvisel koolivaheajal enamus aega vaheajast tööd teha, siis TLS järgi alaealise seaduslik esindaja ei tohi anda nõusolekut koolikohustusliku alaealise töötamiseks koolivaheajal rohkem kui pooleks iga koolivaheaja kestusest¹²³.

Alaealise töötamise juures on olulise jälgimise all alaealise koolikohustuse täitmine. Hariduse omandamine igäihe õigusena ja kooliealiste laste kohustusena tuleneb juba PS §-st 37. PS kommenteeritud väljaande selgitusel on õppimine kooliealistel lastel kohustuslik ning neil ei ole vaba valikut haridust mitte omandada¹²⁴. Seega saab autori arvates selles vanuses, s.o. vanuses kuni 17 aastani või kuni kohustusliku hariduse omandamiseni, alaealise töötamise puhul rääkida pigem eranditest kui reeglist. Alaealise hariduse omandamise nõue on samas ka üks olulisemaid rahvusvahelistest ja EL õigusaktidest tulenevaid nõudeid ning see kajastub igati Eesti siseriiklikus õiguses.

¹²³ Vt TLS § 8 lg 2.

¹²⁴ Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B., Kask, O., Lehis, L., Madise, L., Madise, Ü., Merusk, K., Mälksoo, L., Narits, R., Olle, V., Pruks, P. (toim) (2008) *Eesti Vabariigi põhiseadus; Kommenteeritud väljaanne; Teine, täiendatud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura, lk. 344.

Alaealise töötamise vanuse alammäärana on toodud nii ILO töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioonis nr 138¹²⁵, Euroopa Nõukogu direktiivis 94/33/EÜ noorte kaitse kohta töö¹²⁶ kui ka parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta¹²⁷ 15 eluaastat. Sama vanuse alammäära on alaealise töötamise osas kehtestanud ka TLS, mis ei luba üldjuhul töölepingut sõlmida alla 15aastase või koolikohustusliku alaealisega. Seega vastab TLS kehtestatud alaealise töötamise vanuse alammäär käesoleva töö autori poolt eelmises peatükis käsitletud rahvusvaheliste ja EL lepingute nõuetele. Samas toob TLS erandina siiski välja, et tööandja võib sõlmida töölepingu juba 13-14aastase või 15-16aastase koolikohustusliku alaealisega ja lubada teda tööle, kus tökohustused on lihtsad ega nõua suurt kehalist või vaimset pingutust (kerge töö)¹²⁸.

Lisaks lubavad Eesti alaealise töötamist käsitlevad õigusaktid töötada lastel juba seitsmendast eluaastast alates. Nii toob TLS eraldi ära töölepingu sõlmimise tingimused 7-14aastastele lastele. Selles vanuses lapsed saavad tööd alustada pärast seda, kui tööinspektor on kontrollinud Maksu- ja Tolliameti haldusalasse jääva tööregistri kannet, mida tööandja peab olema teinud 10 päeva enne lapse tööleasumist. Kui lapsevanem on kaalunud, et töö on tema lapsele sobiv ja ta on andnud tööandjale nõusoleku töölepingu sõlmimiseks, siis peab 7-14aastaste laste puhul olema see nõusolek esitatud ka tööregistrisse tehtud kandes. Kandes peavad olema nähtavad samuti alaealise töötingimused, töökoht jm, mis ei tohi seada ohtu lapse tervist, koolikohustuse täitmist jne. Kuna on oluline, et alaealise töötamine tuleneb tema tahtest ja tal endal on soov tööle asuda, siis peab kandes olema nähtav ka alaealise enda soov tööle asumiseks. Kui aga tööinspektoril tekib kahtlus, et 7–12aastane laps ei julge lapsevanema või seadusliku esindaja juuresolekul oma seisukohta töötamise suhtes väljendada, siis peab tööinspektor koos lapse ja tema elukohajärgse lastekaitsetöötajaga lapse tahte välja selgitama.¹²⁹ Kuna tööinspektorile on antud siinkohal otsustaja roll, siis juhul kui tööinspektor leiab, et lapsele pakutav töö ei vasta kõigile seaduses ettenähtud nõuetele, siis on tal õigus nõusolekut mitte anda. Näitena võib tuua olukorra, kus 10aastase koolipoisi vanem oli andnud nõusoleku sõlmida tööleping, lubades lapsel töötada pikemaajalises reklaamikampanias Hallsi kommide jagamisel. Tööregistris oli esitatud ka trükitud kujul, täiskasvanulikus kõnepruugis ja lapse allkirjaga lapsepoolne soov töötamiseks. Tööinspektor

¹²⁵ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioon (nr 138), *supra nota* 84.

¹²⁶ Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ, noorte kaitse kohta tööle, *supra nota* 99.

¹²⁷ Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta, *supra nota* 49.

¹²⁸ Vt TLS § 7.

¹²⁹ Vt TLS § 8 lg 7.

soovis asjaolusid kontrollida ning kohtus lapsega. Kohtumise juures oli ka lastekaitsetöötaja. Laps oli ebalev ja ütles, et ta võib töö käigus kohtuda ka klassikaaslastega ja teda hakatakse narrima. Parema meelega ta seda tööd ei teeks. Tööinspektor soovitas lapsevanematel aidata leida lapsele tema hirmusid välistav töö.

Kui võrrelda siinkohal Eesti siseriiklikku õigust rahvusvaheliste ja EL õigusaktidega, mida käesoleva töö autor on käsitlenud eelmises peatükis, siis näiteks Euroopa Nõukogu direktiivis 94/33/EÜ noorte kaitse kohta tööl on esitatud nõue, et vähemalt 13aastaste töötamise korral kerge tööna määratletud kultuuri-, kunsti-, spordi- või reklaamitegevuse alal tuleb iga üksikjuhtumi korral eraldi taotleda pädeva ametiasutuse luba¹³⁰. Käesoleva töö autori arvates võib Eesti TLS alusel nõutavat, tööregistri kaudu taotletavat tööinspektori nõusolekut alaealise tööleasumiseks võrdsustada direktiivis nimetatud pädeva ametiasutuse loaga.

7-12aastaste laste töötamist Euroopa direktiiv ega ka teised rahvusvahelised ja EL õigusaktid ei käsitle, erandina nähakse veel ainult töötavaid lapsi alates 13. eluaastastest. Küll aga on TLS alusel lubatud 7-12aastastel teha lihtsamat tööd, nagu näiteks etendusel osalemine täiskasvanu järelvalve all, treeneri abistamine, flaierite jagamine jne. Magistritöö autori arvates on seadus sellisel kujul ilmselt lähtunud juba traditsiooniliselt igapäevaelus väljakujunenust, kuna tihti on etendusi ja kontserte, kus esinevad väikesed lauljad, tantsijad, näitlejad. Seadustades sellise töö, on võimalik seada kindlaid reegleid nii alaealisele töötajale kui tööandjale. Ka on olnud Eestis kauaaegne tava, et lapsed on alustanud töötamisega juba suhteliselt noorelt. Siiski on nüüdseks laste töötamise osas toimunud olulisi muutusi ja näiteks veel selle aastasaja algul küllaltki populaarne olnud väikeste lehepoiste töö, kus lehekotti vedasid vahel ka alla 13-aastased, enam seadusega lubatud ei ole. Sellist tööd on peetud praegusel ajal väikesele lapsele sobimatuks, mis võib seada ohtu lapse tervise, nõuab lapselt oskust arveldada rahaga, laps võib sattuda varaste huviorbiiti jne. Siiski on paljudel tänaste laste vanematel veel meeles enda kogemus lehepoisi ajast.

Eestis lubab TLS sõlmida 13aastase alaealisega töölepingu järgmiste tööde tegemiseks¹³¹:

- 1) põllumajandustööd;
- 2) kaubandus- või teenindustevõttes tehtavad abitööd;
- 3) toitlustus- või majutustevõttes tehtavad abitööd.

¹³⁰ Vt Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ, noorte kaitse kohta tööl, *supra nota* 99, art 5 p 1.

¹³¹ Vt TLS § 8 lg 4¹

Kuna seaduses on üldistatult ära toodud lubatavate tööde all näiteks põllumajandustööd, siis selles seoses võis olla ka ajakirjanduses tekkinud elav diskussioon laste maasikate korjamise töö lubatavuse või mittelubatud kohta. Tööinspektsiooni peadirektor Maret Maripuu¹³² lükkas ümber ajakirjaniku väite, et lapsed ei võiks näiteks maasikaid korjata, kuid selleks peab eelkõige lapsevanem hindama, kas töö ei käi lapsele üle jõu. Maasikate korjamise masinatel peab töötaja olema lamavas asendis ja tegema tundide viisi rasket tööd, kael ja ülakeha tugeva pinge all. See töö on raske ka täiskasvanutele, rääkimata ohust lapse tervisele. Töö autori arvates peab antud näite juures olema seaduse tõlgendamisel otsustav roll lapsevanemal ja tööinspektoril. Lapsevanem peab teadma, mis tööd laps läheb tegema, kas on tema lapele jõukohane, ja tööinspektor peab töötingimuste hindamisel mõistma, et marjade korjamine ei toimu korviga põllul või põõsa juures, vaid on raske füüsiline töö.

Euroopa Nõukogu direktiiv lubab teha erandi ning annab liikmesriikidele võimaluse oma õigusnormidega ette näha normid alaealiste juhutööde või lühiajaliste tööde suhtes, mille hulka kuuluvad kodutööd eramajapidamises või pereettevõttes tehtav töö, mida ei peeta noorele kahjulikuks, ebasoodsaks ega ohtlikuks. Eraldi vanuselisi piiranguid direktiivis selle erandi suhtes välja toodud ei ole, kuid arvestades üldiselt rahvusvahelistes õigusaktides toodud piiranguid, võiks oletada, et selleski osas peab vanuse alammäär olema vähemalt 13 eluaastat. TLS-s eramajapidamises või pereettevõttes alaealise poolt tehtava töö kohta sätted puuduvad. Siiski võiks tekkida küsimus lapse töötamise õigusliku aluse kohta näiteks turismitalu pidavas pereettevõttes külaliste toitlustamisel laua katmise ja laua koristamise juures abiks oleva 10- ja 13aastase peretütre puhul. Kui seda võtta direktiivi alusel lubatava lühiajalise tööna, kas erinev vanus lubab mõlemal lapsel teha ühepalju tööd? Kui turismitalu tipphooaeg on suvekuudel, kuidas kontrollida lastele lubatavat töötamist poole koolivaheaja ulatuses?

Eeltoodu põhjal võib öelda, et Eesti õigusaktide kohaselt - TLS, PGS - on alaealise töötaja vanuse ülempiir aasta võrra madalam (18 aastat vs 17 aastat), kuid alaealise töötaja vanuse alammäärana on toodud nii TLS-s kui rahvusvahelistes ja EL õigusaktides 15 aastat. Erandina 15aastastele alaealistele töötajatele on lubatud rahvusvahelistes ja EL õigusaktides töötada ka 13aastastel. Eesti TLS järgi aga on erandina lubatud lihtsamat tööd teha ka 7aastastel. Seega võib märkida, et Eesti on 7-12aastaste alaealiste töötamise sissetoomisega oma siseriiklikusse õigusesse võtnud aluseks nii rahvusvahelistes kui EL õigusaktides lubatavad erandid. Töö

¹³² Maripuu, M. (2019, 27. juuni) *Lumehelbekesed on suveks sulanud*. ERR meediakriitika. Kättesaadav: <https://www.err.ee/956091/maret-maripuu-lumehelbekesed-on-suveks-sulanud> 16.oktoober 2019.

autori arvates on positiivne lapse võimalus juba koolitee alustamisega samaaegselt hakata tutvuma töötamisega, mis loob eeldused tööharjumuste kujunemiseks, töökogemuste saamiseks ning aitab kaasa sotsiaalsete oskuste omandamisele.

Selleks et alaealine tohiks töötamist alustada, peab arvestama töötamise keskkonda ja töötingimusi, mis ei tohi ohustada alaealise tervist, ületada tema kehalisi ja vaimseid võimeid, kahjustada moraali jne. Alaealise töötamisele sobiva keskkonna eest vastutavad tööandjad, samas on see kindlasti ka lapsevanemate kohustus teada, millistes tingimustes laps töötab, sest alaealise põhiõiguslikke õigusi alaealise eest ja tema nimel, nagu juba eespool nimetatud, teostavad vanemad kui alaealise seaduslikud esindajad. Nii näiteks tuleks magistritöö autori poolt suvevaheajal Pärnu kohvikus nähtud alaealiste töötajate puhul nii vanematelt, tööandjalt kui tööinspektorilt küsida, kas see on laste jaoks sobiv töökoht, sest päev läbi oli kohvikus alkoholi tarvitavaid kliente, kelle laudade vahel lapsed liikusid. Alaealise töötamise keskkonnas ei tohi alaealine kokku puutuda alkoholi või alkoholi tarbivate klientidega, sest seda peetakse võimalikuks ohuks alaealise moraale. Kokkuvõtvalt esitab alaealise tervist ohustavate tööde või töökeskkonna ohutegurite loetelu TLS-st tulenevalt Vabariigi Valitsus määrusega Töökeskkonna ohutegurite ja tööde loetelu, mille puhul alaealise töötamine on keelatud¹³³.

Alaealise töötamise ohutegurid võivad olla füüsilised (näit kahjustav kiirgus, kahjustav vibratsioon), keemilised (näit tuleohtlik gaas, tuleohtlikud aerosoolid), bioloogilised, kantserogeenset ohtu põhjustavad tootmisprotsessid. Muude ohtlike või kahjulike tegevuste hulgas on loetelus toodud ka näiteks töö metsikute või mürgloomadega, töö pürotehniliste ainetega, suurt psüühilist koormust põhjustavad tööd (näit psühhiaatriaga seotud töö, töö arestimajas) või töö, mille tempo määravad masinad ja mille eest tasustatakse vastavalt töötulemustele. Viimast iseloomustavana võib vaadelda ka eelpool toodud näidet alaealiste maasikakorjamisest, kus marjade korjamise kiiruse määrab masina liikumine ja töö tasu sõltub korjatud marjade kaalust.

Määruses toodud ohutegurite ja tööde loetelu on vastavuses Euroopa Nõukogu direktiiviga 94/33/EÜ noorte kaitse kohta töö¹³⁴, ILO konventsioonis nr 182 «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine»¹³⁵ toodud põhimõtetega. Töö autori

¹³³ Töökeskkonna ohutegurite ja tööde loetelu, mille puhul alaealise töötamine on keelatud. RT I 2009, 31, 196.

¹³⁴ Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ, noorte kaitse kohta töö, *supra nota* 99.

¹³⁵ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioon (nr 182) «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine», *supra nota* 78.

arvates on tööandjate jaoks kohustuslik alaealisi tööle võttes olla kursis määruse nõuetega. Ühe näitena võib siinkohal tuua lapsi eriti huvitava töö loomaaias. Seda tööd tuleb siiski pidada, ka määrusest tulenevalt, alaealistele osaliselt ohtlikuks ning alaealise töökohustused ja keskkond selle töö juures peavad olema kindlalt piiritletud, et välistada kokkupuudet või ohu tekkimise võimalust määruses ohuteguritena nimetatud metsikute ja mürkloomadega. Ka Tööinspektsioon on rõhutanud noorte suuremat ohustatust oma väiksema töö- ja elukogemuse tõttu, lisades, et alaealised „on sageli ka riskialtimad kui täiskasvanud, kuid seejuures jätab soovida teadlikkus ohutegurite mõjust. Seepärast on nende osas seatud ka suuremad piirangud.“¹³⁶

Lisaks käsitletud Vabariigi Valitsuse määrusele kinnitab ka töötervishoiu ja tööohutuse seadus¹³⁷ §-des 10¹ ja 13 tööandja kohustust luua alaealistele sobivad töö- ja olmetingimused. Selleks peab tööandja järgima alaealiste töölevõtmisel nende ohutuse tagamiseks õigusaktidega sätestatud piiranguid, looma alaealisele töötamisel sobivad töö- ja olmetingimused. Seadus paneb tööandjale kohustuse teavitada nii alaealist kui ka alla 15-aastase lapse seaduslikku esindajat tööga seoses tekkida võivatest riskidest ning alaealise ohutuse ja tervise kaitseks rakendatud abinõudest.

Alaealise jaoks pole sobiva töö leidmine sageli sugugi lihtne. Teiselt poolt pole ka alaealise tööle võtmine tööandja jaoks lihtne, sest arvestama peab nii alaealise võimete, oskuste ja soovidega kui ka seaduse põhjal nõutavate alaealise töötamise piirangutega, tingimuste ja kohustustega. Üks oluline faktor alaealise töötamise juures on alaealisele lubatav tööaeg. TLS kehtestab alaealisele lubatavad tööpäeva pikkused, tööpäevade arvu nädalas, puhkeaja pikkuse 24tunnise ajavahemiku jooksul jne, sõltuvalt alaealise vanusest ja koolikohustuslikkusest.

Järgnevalt kokkuvõtlik Tabel 1 alaealise töötaja töö- ja puhkeaja kohta, tulenevalt TLS §-dest 43 ja 51.

¹³⁶ Miiidla-Vanatalu, M. (2016) Lapse töötamine eeldab suuremat tähelepanu nii tööandja kui lapsevanema poolt. *Ajakiri Märka last*, 2016, 1. november . Kättesaadav: <http://ajakiri.lastekaitseliit.ee/2016/11/01/lapse-tootamine-eeldab-suuremat-tahelepanu-nii-tooandja-kui-lapsevanema-poolt/> 16.oktoober 2019.

¹³⁷ Töötervishoiu ja tööohutuse seadus. RT I 1999, 60, 616.

Tabel 1. Alaealise töötaja lubatav töö- ja puhkeaeg (tundides) Eestis

Vanus	Lubatud tööaeg päevas	Lubatud tööaeg 7päevase ajavahemiku jooksul	Kohustuslik järjestikune puhkeaeg 24tunnise ajavahemiku jooksul
7-12aastane	2 h õppeveerandi kestel; 3 h koolivaheajal	12 h õppeveerandi kestel; 15 h koolivaheajal	22 h õppeveerandi kestel; 20 h koolivaheajal
13-14aastane koolikohustuslik	2 h (3 h - kerge töö) õppeveerandi kestel; 7 h koolivaheajal	12 h õppeveerandi kestel; 35 h koolivaheajal	21 h õppeveerandi kestel; 15 h koolivaheajal
15-17aastane mittekoolikohustuslik	8 h	40 h	14 h

Allikas: TLS; autori koostatud TLS § 43 ja 51 alusel.

Lubatud päevane tööaeg ja kohustuslik puhkeaeg TLS-s on kooskõlas Euroopa direktiiviga¹³⁸ ja teiste rahvusvaheliste ning EL õigusaktidega osas, mis sätestab koolikohustuslike vähemalt 13aastaste ja kuni alla 15aastaste alaealiste tööajaga seonduvat, s.o. 2 tundi lubatavat tööaega koolipäeval ja 7 tundi päevas koolivaheajal. Erandina on siiski TLS kohaselt lubatav 3 tundi koolipäeva jooksul 13-14aastastele kerge töö puhul. Töö autori arvates võib kerge töö osas Eestis lubatav pikem tööpäev olla lapse jaoks mõnelgi juhul positiivne. Näiteks 13aastase koolipoisi 3tunnine tööpäev peale koolipäeva tennisitreeneri tundides pallipüüdjana annab lapsele nii paraja füüsilise koormuse kui ka hea tunde tehtud tööst ja teenitud taskurahast. Erandina on aga Eestis 7-12aastastele üldse ja seejuures peaaegu sama pika tööpäeva lubamine kui rahvusvahelises ja EL õiguses 13-15aastastele lubatu. Seega annab Eesti siseriiklik õigus alaealistele suuremaid võimalusi töötamiseks, seda eelkõige just nooremate alaealiste osas, andes võimaluse teha tööd juba vanuses 7-12 aastat. Lisaks võimaluse 13-14aastastel lastel töötada kergelt tööd tehes 3 tundi koolipäevas. Mittekoolikohustuslike alaealiste tööaeg TLS-s vastab rahvusvahelistes ja EL õigusaktides tooduga.

Eeltoodud tabelis on ära toodud ka alaealise kohustuslik järjestikune puhkeaeg 24tunnise ajavahemiku jooksul. Käesoleva töö autori arvates siiski otseselt nn puhkeajaks ei saaks nimetada aega, mil alaealine ei tee küll tööd, kuid võib olla näiteks koolis või õppida kodus! Kusjuures koolipäev koos kodus õppimiseks mineva ajaga võib olla lapse jaoks pingutav töö.

¹³⁸ Vt Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ, noorte kaitse kohta tööl, *supra nota* 99, art 8

Näiteks 12aastase lapse 6tunnisele koolipäevale järgnev paaritunnine kodus õppimine ja siis veel lubatud töötamist 2 tundi teeb kokku 10tunnise tööpäeva, kus kogu töötamise välise aja nimetamine puhkeajaks, ei tundu olevat põhjendatud.

Magistritöö autori arvates tuleb tähelepanu pöörata ka sellele, et Euroopa direktiivis on eraldi rõhutatud, et kui alaealine töötab mitme tööandja juures, siis tuleb liita tööpäevad ja töötunnid. Sellist nõuet TLS ei kehtesta, Eesti õigusaktides puuduvad sätted mitmes töökohas töötamise puhul töötundide ja tööpäevade liitmise kohta.

Üldiselt on TLS sätted kooskõlas rahvusvaheliselt ja EL kehtestatud nõuetega koolikohustusliku töötaja töötamise ajavahemike suhtes. TLS § 49 p 1 lg 1 põhjal ei tohi koolikohustuslik töötaja töötada ajavahemikus kell 20.00-6.00. 15–17aastasel töötajal, kes ei ole koolikohustuslik, ei ole õigust teha tööd vahemikus kell 22.00 kuni 6.00. Erandina võib teha alaealine töötaja kerged tööd kultuuri-, kunsti-, spordi- või reklaamitegevuse alal täiskasvanu järelevalve all ajavahemikus 20.00 kuni 24.00. Erinevalt Euroopa Nõukogu direktiivist ja rahvusvahelistest õigusaktidest ei luba TLS koolikohustuslikul töötajal töötada vahetult enne koolipäeva algust¹³⁹. Magistritöö autori arvates võib siiski enne koolipäeva algust töötamise keelamine probleemiks olla neile õpilastele, kes õpivad koolis õhtuses vahetuses ja kelle koolivaba aeg jääb ainult päeva esimesse poolde. Sisuliselt pole neil lastel siis võimalik koolipäevadel üldse tööd teha.

Eeltoodu järeldusena võib öelda, et alaealiste töötamise regulatsioonid alaealise vanuse, töökeskonna ja -tingimuste, töö- ja puhkeaja osas on Eestis kooskõlas rahvusvaheliste õigusaktidega. Erandid on eelkõige laste töötamise vanuse alammäära osas, kui alaealine võib alustada töötamist juba 7aastaselt. Erinevad on ka kerged tööd lubavad vanusevahemikud: Eestis 7-12aastastele, rahvusvahelistes normides 13-15aastastele. Seega on alaealisele töötamisel seatavad piirangud, eelkõige vanuse osas, Eestis väiksemad kui rahvusvahelises ja EL õiguses üldreeglina eeldatavad. Rahvusvahelistest ja EL nõuetest erinevalt ei ole Eestis lubatud alaealisel töötada vahetult enne koolipäeva algust.

Rahvusvaheliste lepingutega võetud kohustuste täitmist peavad reeglina jälgima kõik liitunud riigid. Et tagada kehtestatud normide efektiivne reaalne kasutamine, selleks peavad liitunud riigid esitama aruandeid, seda ka alaealiste töö piirangute osa. Nii esitab Eesti riik ka perioodiliselt aruandeid näiteks Euroopa sotsiaalõiguste komiteele, kes jälgib Euroopa sotsiaalharta artiklitest kinnipidamist. Eestile on näiteks komitee teinud 2011. aasta aruandele

¹³⁹ Vt TLS § 49 p 3.

tehtud järeldustes ülesandeks teha täpsustusi harta artikli 7 lõike 1 osas, kuna pereettevõttes või koduses majapidamises töötavate laste kaitse ei ole piisavalt tagatud võrdselt teiste, töölepinguga seotud lastega¹⁴⁰. Siiski ei ole piisavat lahendust sellele probleemile Eestis tänaseni leitud. Sama probleem puudutab ka paljusid teisi hartaga liitunud riike.

2.3. Soome alaealiste õiguste üldised alused

Soome põhiseaduse¹⁴¹ § 6 kohaselt on seaduse ees kõik võrdsed, sõltumata vanusest, usutunnistusest, tervislikust seisundist, arvamustest jne. Lapsi tuleb põhiseadusest lähtuvalt kohelda võrdsete üksikisikutena ja neil peab olema võimalus mõjutada endasse puutuvaid asju vastavalt oma arengutasemele. Soome põhiseaduse § 18 kohaselt on igal inimesel seaduslik õigus teenida oma elatist enda valitud töö, elukutse või elatusvahendi abil, kusjuures riik peab edendama tööhõivet ja püüdma tagada kõigile õiguse töötada. Seega on Soome põhiseaduses esitatud alaealise põhilisi õigusi puudutav osa, mis on sarnane nii ÜRO lapse õiguste konventsioonis kui ka Euroopa põhiõiguste hartas tooduga – lapse kohtlemine võrdsena ja lapse võimalus teda puudutavaid asju vastavalt tema arengutasemele mõjutada. Lapse võimalust mõjutada temasse puutuvaid asju võib käsitleda kui lapse õigust olla ära kuulatud ja võimaluste piires ning vastavalt tema küpsusele, neid arvamusi ka arvesse võtta.

Soome lastekaitseseadus¹⁴² sätestab lastekaitset kui lapse- ja peresekset lastekaitset. Esmane vastutus lapse heaolu eest on seaduse §-st 2 tulenevalt lapse vanematel või hooldajatel, kes peavad tagama lapse tasakaalustatud arengu ja heaolu. Soome tugeva, pikaajaliste traditsioonidega ja aastate jooksul põhjalikult väljatöötatud ning kinnistunud sotsiaalsüsteemi jooned kajastuvad käesoleva töö autori arvates ka Soome lastekaitseseaduses, milles on tuntavalt sotsiaalset kaitset pakkuv olemus. Nii on Soome lastekaitseseaduse §-des 3, 3a ning 4 ja 4a laste ja peredega töötavatele ametnikele pandud kohustus toetada vanemaid ja hooldajaid oma laste kasvatamisel, pakkudes peredele vajalikku abi ning vajalikke teenuseid piisavalt varakult, vajaminevas mahus ning vajadusel jätta laps ja pere lastekaitse pikemaajalisele jälgimisele. Ennetava lastekaitsetööga toetatakse vajadusel ka vanemlikkust või antakse abi lapsele näiteks õppimisel, noorsootöös, päevahoius, lastenõuandlas ning mujal sotsiaal- ja tervishoiusüsteemis. Lastekaitse ülesandena nähakse eelkõige püüdlust ennetada

¹⁴⁰ Euroopa sotsiaalharta (parandatud ja täiendatud). Euroopa sotsiaalõiguste komitee. Järeldused 2011(Eesti), *supra nota* 66, lk 4.

¹⁴¹ Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

¹⁴² Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

lapse ja pere võimalikke probleeme. Probleemide tekkimisel eeldatakse piisavalt varajast sekkumist ning toetava tugisüsteemi loomist. Kokkuvõtvalt selgitab seadus, et „lastekaitse peab olema oma olemuselt selline, et see tagab lastekaitset vajavatele lastele ja noortele ning nende peredele neile vajaliku abi ja toe“¹⁴³. Käesoleva töö autori arvates peaks Soome lastekaitseaduse põhimõtete järgimine välistama lastega pere sattumise majanduslikesse raskustesse, millest tulenevalt võiks alaealise areng sattuda ohtu ja/või alaealine oleks sunnitud töötama pere toimetuleku toetamiseks.

Soome lastekaitseaduse tähenduses loetakse lasteks alla 18aastaseid ja noorteks 18-20aastaseid isikuid. Koolikohustuslikeks peetakse Soome põhikooliseaduse¹⁴⁴ § 25 alusel lapsi alates 7. eluaastast kuni 9klassilise põhikooli lõpetamiseni. Kui põhikooli ei lõpetata 9 aastaga, siis koolikohustus lõpeb kui koolikohustuse algamisest on möödunud 10 aastat. Kui ka põhikool on varem lõpetatud, peetakse koolikohustuslikuks lapsi kuni 17. eluaastani (kuni selle kalendriaasta lõpuni kui laps saab 17aastaseks).

Ka Soome noorte seaduses¹⁴⁵ on eriliselt rõhutatud vajadust edendada noorte - see seadus loeb noorteks isegi kõiki alla 29aastaseid - ja alaealiste osalemist ühiskonnas ning selleks vajalike oskuste ja eelduste loomist. Lisaks ühiskonnas osalemisele peetakse oluliseks noortele võimaluste loomist omapoolselt ühiskonda mõjutada. Soome kogu sotsiaalsüsteemi iseloomustava inimesekeskusega peetakse selleski seaduses oluliseks iga abivajajava lapse ja noore leidmist ning tema abistamist, et toetada noore kasvamist, iseseisvumist, ühiskonnastumist ning kõigeks selleks vajalike teadmiste ja oskuste omandamist. Noorte seaduse § 24 sätestab laste ja noorte õiguse osaleda ühiskonna/kogukonna elus ning ühiskonna kohustuse laste ja noorte arvamuse neisse puutuvates küsimustes ära kuulamist. Seega on nimetatud seaduses ka õiguslikult ära toodud rahvusvahelistes ja EL õigusaktides rõhutatud vajadust alaealisi neid puudutavates küsimustes ära kuulata ning võimalusel nende arvamust arvestada.

¹⁴³ Vt Lastensuojelulaki, *supra nota* 142, § 11

¹⁴⁴ Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

¹⁴⁵ Nuorisuolaki 21.12.2016/1285.

2.4. Alaealiste töötamise õiguslikud alused Soomes

Töötamist üldiselt reguleerib Soomes töölepinguseadus¹⁴⁶. Selles alaealiste töölepingut puudutav § 6 viitab omakorda alaealiste töölepingu sõlmimise osas noorte töötajate seadusele¹⁴⁷, mida kohaldatakse alla 18-aastase isiku (noor töötaja) töötamisel.

Nii nagu on sätestatud alaealise töötaja vanuse alammäär rahvusvahelistes ja EL õigusaktides, lubab ka noorte töötajate seaduse § 2 võtta tööle 15aastaseks saanud isikut, kes on täitnud koolikohustuse. Ka 14aastaseks saanud või samal kalendriaastal 14aastaseks saavat isikut võib võtta sellisele kergele tööle, mis ei kahjusta tema tervist ega arengut, ei saa takistuseks kooliskäimisele, võtab arvesse töökeskkonda, vastutust töö eest ning ka kehalist ja vaimset pinget. Seadus ei luba 14aastasel töötada rohkem kui pool koolivaheaega. Lisaks on siiski lubatud teha õppetöö ajal kas ajutist või muidu lühiajalist tööd. Seadus ei määra nimetatud ajutise või lühiajalise töö kestvust tööpäeva või töönädala ulatuses.

Vastavate kergete tööde näidisloetelu 14aastastele (kes on saanud 14aastaseks või saavad samal kalendriaastal 14aastaseks) noortele on toodud Soome sotsiaal- ja tervishoiuministeriumi määruses sobivate kergemate tööde kohta¹⁴⁸. Nimetatud tööde loetellu kuuluvad selle määruse § 2 lisas 1 toodud tööd:

1. Karastujookide, piletite ja vastavate toodete müügitöö võistlustel, näitustel või samalaadsetel üritustel.
2. Lehtede ja reklaamide jagamine.
3. Esinemised ja muu töö kunsti-, kultuuri- jt sarnastel üritustel.
4. Kirjutamine, toimetamine, kommunikatsioon jm meediatöö.
5. Kauplustes tehtav abitöö, nagu kauba väljapanek, hindade märkimine, kauba sorteerimine ja pakkimine ning müügitöö, kuid mitte töö supermarketi kassades.
6. Abistav töö kontoris.
7. Aia- ja põllumajandustöödel istutus-, korjamis- ja abitööd ning ohutute koduloomade söötmine.

¹⁴⁶ Työsopimuslaki 26.1.2001/55.

¹⁴⁷ Laki nuorista työntekijöistä 19.11.1993/998. § 15 lg 2.

¹⁴⁸ Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetus nuorille työntekijöille sopivien kevyiden töiden esimerkkiluettelosta 25.4.2012/189.

8. Majutus- ja toitlustusettevõtetes abitööd, nagu laua katmisega seotud tööd, müügitöö.
9. Tööstuses tehtavad väiksed abitööd, mille juures ei puututa kokku ainete või vahenditega, mis võivad olla terviseriskiks.

Seaduse §-st 15 tuleneva erandina võib noorem kui 14aastane isik ajutiselt töötada esinejana või abilisena kultuuriesitusel või muudel sarnastel üritustel, kui see tegevus ei ohusta lapse turvalisust, ei kahjusta tema tervist, arengut või koolikohustuse täitmist. Sellise töötamise jaoks on kohustuslik taotleda piirkondliku omavalitsuse vastav eriluba. Selle sätte kui erandi juures ei ole seadus ära toonud lubatavat vanuse alammäära.

Sarnaselt rahvusvahelistele õigusaktidele lubatakse 14aastaseks saanud noorel töötada juhul, kui seda eeldab noore ametialane areng või selleks on mõni muu oluline põhjus¹⁴⁹. Kui alaealise töötamiseks on vaja eritingimusi, siis nende taotlemise aluseks on tööõukogu ja tööohutuse erilubade ning nende taotlemise seaduse¹⁵⁰ § 7.

Magistritöö autori arvates saab eelpool analüüsitud Soome alaealiste töötamist sätestava seadusandluse põhjal öelda, et alaealiste töötamise vanuselised piirangud on Soomes kooskõlas rahvusvaheliste ja EL nõuetega.

Töölepingu sõlmimise osas lubab Soome noorte töötajate seaduse § 3 15aastasel töötajal ise töölepingut sõlmida või seda üles öelda. Juhul kui töölepingut ei tehta kirjalikult, siis peab tööandja esitama noore töötaja või noore töötaja hooldaja palvel kirjalikult töölepingu tingimuste selgituse enne, kui leping sõlmitakse. Alla 15aastaste töölepingu võib teha hooldaja või hooldajalt saadud loa olemasolul alaealine ise. Hooldajale on antud ka õigus noore töötaja leping tühistada, kui see tühistamine on vajalik lapse heaolu, arengut või tervist silmas pidades. Kõigi alaealiste töötajate (alla 18aastaste) suhtes on kehtestatud säte, et enne nende tööle võtmist peab tööandjal olema olemas kindel selgitus töötaja vanuse ja koolikohustuse kohta¹⁵¹. Selleks, et omada ülevaadet alaealistest töötajatest, peab tööandja pidama seaduse §-st 13 tulenevalt nimekirja nendest alaealistest, kes on võetud tööle vähemalt kaheks kuuks või on juba töötanud kaks kuud. Rahvusvahelises ja EL õiguses analoogne alaealiste töötajate registrite pidamise nõue puudub, kuid magistritöö autori arvates aitab Soomes kasutatavate siseriiklike registrite pidamine kaasa alaealiste töötamisest parema ülevaate omamisele ning vastavate statistiliste andmete kogumisele.

¹⁴⁹ Vt Laki nuorista työntekijöistä, *supra nota* 147, § 15 lg 2.

¹⁵⁰ Laki työneuvostosta ja eräistä työsuojelun poikkeusluvista 19.5.2004/400.

¹⁵¹ Vt Laki nuorista työntekijöistä, *supra nota* 147, § 12

Ka noore töötaja palgas lepitakse kokku töölepingu sõlmimisel. Noorte suhtes kehtivad samad palga- ja puhkuse tingimused, nagu teiste töötajate puhul. Lisaks on mitmes töövaldkonnas olemas kollektiivlepingud, mis sisaldavad ka sätteid noorte töötajate tasustamise kohta. Väljakujunenud tava kohaselt on alla 18aastaste töötajate palgad määratletud protsendina täiskasvanute miinimumpalgast, „nii võivad noorte palgad olla keskmiselt 70-90% madalaimast palgatasemest“¹⁵².

Kooskõlas rahvusvaheliste ja EL õigusaktide nõuetega on noorte jaoks raskete ja ohtlike tööde nimekirjad toodud ära Soome valitsuse määrusena noorte töötajate jaoks eriti kahjulike ja ohtlike töökohtade kohta¹⁵³ ning sotsiaal- ja tervishoiuministeriumi määrusena noorte töötajate jaoks ohtlikest tööd¹⁵⁴. Esimene nimetatud määrus lubab § 2 alusel erandlikult tegema noort eriti kahjulikeks nimetatud töid juhul, kui tegemist on kutseõppega, mida tehakse kogunud ja kutseoskustega juhendaja jälgimisel, kui tööandja ja koolituse korraldaja vahel on sõlmitud leping, mis on saadetud teadmiseks ka töökaitseametnikule. Alates põhikooli 7. klassist võivad õpilased, olenemata vanusest, teha nimetatud töid, kui need on vajalikud õppetöös ja kui seda tööd saab teha lapse jaoks turvaliselt.

Sotsiaal- ja tervishoiuministeriumi ohtlikke töid käsitlevas määruses¹⁵⁵ on toodud nimekiri noorte jaoks ohtlikest tööd, mille hulka kuuluvad mehhaanilised, keemilised, füüsikalised, elektrilised, bioloogilised ja kehalist ülepinget põhjustavad ohutegurid. Nimetatud määruse lisas on teiste noorte jaoks ohtlike tööde hulgas ka näiteks töö ohtlike loomadega.

Seega on ohtlike ja kahjulike tööde tegemine reeglina noorte jaoks keelatud, kuid seoses õppetööga, eriti kutseõppega, kus eelkõige nähakse vajadust ameti õppimiseks, tehakse määruses erandeid. Erandlikult lubatavad tööd on seotud eritingimustega, erilubadega ja vastava järelevalvega.

Noorte töötajate seadusega¹⁵⁶ on määratud ka alaealiste töötajate tööaja pikkus.

Lubatud tööaega päevas, 7päevase ajavahemiku jooksul ja kohustuslikku puhkeajaga 24tunnise ajavahemiku jooksul võtab noorte töötajate seaduse § 4 ja 8 alusel kokku järgnev Tabel 2.

¹⁵² Nuori työntekijä. Työsuojelehallinnon verkkopalvelu. Työsuojele.fi. Kättesaadav: <https://www.tyosuojele.fi/tyosuhde/nuori-tyontekija> 16.oktoober 2019.

¹⁵³ Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä 15.6.2006/475.

¹⁵⁴ Sosiaali- ja terveystministeriön asetus nuorille työntekijöille vaarallisten töiden esimerkkiluettelosta 25.4.2012/188.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ Laki nuorista työntekijöistä, *supra nota* 147.

Tabel 2. Alaealise töötaja lubatud töö- ja puhkeaeg (tundides) Soomes

Vanus	Lubatud tööaeg päevas	Lubatud tööaeg 7päevase ajavahemiku jooksul	Kohustuslik puhkeaeg 24tunnise ajavahemiku jooksul
alla 15 aastased	7 h koolivaheajal	35 h koolivaheajal	14 h
15-17aastane koolikohustuslik	2 h päevas õppetöö ajal; 8 h päevas koolipäev ja töö koos; 7 h päevas koolist vabal ajal	12 h nädalas; 40 h koolipäev ja töö koos;	12 h pidevalt; 38 h pidevalt töönädala jooksul
15-17aastane mittekoolikohustuslik	Kõige rohkem sama pikk kui täisealise töötaja regulaarne tööpäev	Kõige rohkem sama pikk kui täisealise töötaja regulaarne tööaeg	Sama pikk kui täisealisel töötajal

Allikas: Soome noorte töötajate seadus; autori koostatud seaduse § 4 ja 8 alusel

Erinevalt rahvusvahelistest ja EL õigusaktidest sätestab Soome noorte töötajate seadus lisaks koolikohustusliku alaealise töötaja lubatavatele töötundidele päevas ka kooli- ja tööpäeva pikkust tundides kokku liidetuna. Alla 15aastase töötamise aega käsitleb seadus üldjuhul ainult kui noore töötamist koolivaheaeagadel, kusjuures vähemalt pool koolivaheajast peab jääma puhkamiseks.

Eeltoodu põhjal võib kokkuvõtvalt öelda, et Soome Vabariigi õigusaktides alaealise töötamist käsitlevad õigusaktid on kooskõlas rahvusvahelises ja EL õiguses tooduga.

2.5. Alaealise töötamine ja selle piirangud Eesti ja Soome võrdluses

Arvestades kogu vananeva Euroopa ees seisvaid tööjõuprobleeme, on riikide jaoks äärmiselt oluline olla paindlik, arvestada muutuvaid olusid ning vajadusi tööturul. Just selles osas moodustavad ka ühe olulise sihtgrupi alaealised töötajad. Ka alaealiste endi huvi töötamise vastu on suur nii Soomes kui Eestis. Alaealiste töötamine on aga reguleeritud kindlate õigusaktidega, mis seavad noore töötamisele mitmeid piiranguid. Alaealiste töötajate piirangute alused tulenevad rahvusvahelistest ja EL õigusaktidest ning on sätestatud

siseriiklikus õiguses. Käesolevas alapeatükis analüüsib magistritöö autor alaealiste töötamist sätestavaid õigusakte Eesti ja Soome võrdluse kaudu. Analüüsi eesmärgiks on leida võimalikke erinevusi kahe riigi õigusaktides ning vastust küsimusele, kas ühes kahest riigist on loodud alaealiste töötamisele õiguslikult soodsamad tingimused.

Eepool käsitletud Eesti TLS ja Soome noore töötaja seadus sätestavad alaealise töötaja vanuse alammäära. Alaealiseks töötajaks peetakse Soome seaduste põhjal alla 18aastaseid töötajaid, Eestis aga koolikohustuslikku last. PGS määrab koolikohustuslikena alla 17 aasta vanuseid lapsi. Seega kehtivad Soomes ka veel kuni 18aastastele alaealiste töötamist reguleerivad õigusaktid, Eestis piirdub alaealise töötaja vanus 17 eluaastaga.

Töötaja vanuse alammäärana kinnitavad nii Eesti kui Soome õigusaktid 15 eluaastat. Nagu rahvusvahelises ja EL õiguses on lubatud alaealise töötaja 15 aasta vanuse alammäära juures teha erandeid, nii on sellest vanuse alammäärast erandid toodud ka Eesti ja Soome vastavates õigusaktides. Eesti seadus lubab lapsevanema ja tööinspektori nõusolekul teha kergemaid töid alla 14aastastel lastel ja lisaks teha kergemaid töid kultuuri- ja teistel sarnastel üritustel ka 7-12aastastel lastel. Soomes on nimetatud 15aastase töötaja vanuse alammäärast erandkorras lubatud teha kergemaid töid 13-14aastastel lastel. 14aastastel aga kursuste või kutseõppe raames teha juhendaja järelevalve all erandkorras ka keerulisemaid töid. Sellest erandist on lubatud teha erijuhitudel ja eriloa alusel veel erandeid alla 13aastastele (sellest piirist rohkem vanuselist täpsustust Soome seadused ei too) alaealistele töötamiseks kultuuri- ja teistel sarnastel üritustel. Soome seadustes ei nimetata 7-12aastaste laste töötamist.

Erinevusi on Soome ja Eesti kergeks tööks nimetatavate tööde loetelus. Soome sotsiaal- ja terviseministeriumi noortele töötajatele lubatavate tööde määruses¹⁵⁷ on küllaltki üksikasjalikult toodud kergemate tööde loetelu. Sarnaselt Eesti TLS-ga¹⁵⁸ on kergemate töödena nimetatud abitöid põllumajandustöödel, kaubandus- ja teenindusettevõtetes ning toitlustus- ja majutusettevõtetes. Siiski on Soome sotsiaal- ja terviseministeriumi määruses peetud vajalikuks ka kergemaid töid täpsemalt kirjeldada. Nii on kaupluses tehtava abitööna kirjeldatud töid, nagu kauba väljapanek, hindade märkimine, kauba sorteerimine ja pakkimine ning müügitöö, kuid mitte töö supermarketi kassades. Aia- ja põllumajandustööd hõlmavad istutus-, korjamis- ja abitöid ning ohutute koduloomade söötmist. Erinevalt Eesti TLS-st on Soome määruses lisaks eelnimetatud töövaldkondadele toodud alaealise töötamise võimalusi

¹⁵⁷ Sotsiaali- ja tervise- ja eluoluhaldusministeriõn asetis nuorille työntekijõille sopivien kevyiden töiden esimerkkiluettelosta, *supra nota* 148.

¹⁵⁸ TLS, *supra nota* 120.

mitmekesistav kommunikatsiooni- ja meediatöö ning abistav töö kontoris. Lubatud on ka väiksemad tööd tööstuses tingimusel, et alaealise jaoks ei oleks terviseriske. Samas võib siiski TLS-s toodud lühema nn kergemate tööde loetelu puhul vaadelda seda kui üldistatult lubatud töövaldkondi, mis annab nii tööandjale kui ka alaealisele töötajale osaliselt vabamad käed sobiva töö leidmiseks. Seejuures peab siiski lõpliku hinnangu töö tegemise võimalikkuse ja raskusastme kohta andma tööandja ja tööinspektsiooni ametnik. Näiteks on 13aastasele alaealisele TLS-st tulenevalt õigus teha abitöid põllumajanduses. Milles täpselt need abitööd seisnevad, kus võiks olla nende piirid – see on tööandja ja tööinspektori otsus ja siis ka vastutus. Alaealise kodumajapidamises või pereettevõttes töötamise konkreetseid regulatsioone ei ole otseselt Eesti ega Soome õigusaktides.

Kergemate tööde loetelu on koostatud ja kehtestatud Soomes 14aastastele (või kalendriaastal 14aastaseks saavatele) alaealistele. Eesti lubab teha abitöid põllumajandustöödel, kaubandus- ja teenindusettevõtetes ning toitlustus- ja majutusettevõtetes alates 13. eluaastast. Osa Soome vastavasisulisel määruses (alates 14. eluaastast) lubatud kergemaid töid (näiteks lehtede, reklaamide jagamine, esinemised ning muu töö kunsti- ja kultuuriüritustel jne) on Eestis lubatud 7-12aastastele. Seega võib nii alaealiste töötajate vanuse alammäära kui ka alaealistele lubatavate tööde osas öelda, et Eestis on alaealiste töötamise võimalused pigem suuremad, lubades juba 7aastastel teha osaliselt neid töid, mis on Soomes lubatavad alles alates 13. eluaastast. Seega on Eesti seadused siinkohal vähem piiravad, andes lastele võimaluse juba päris algklassides tööga tutvust teha.

Kui Soome seadused ei sätesta üldjuhul alla 14aastast last töötajana, siis magistr töö autori arvates on Soomes ühe aktiivselt kasutusel oleva võimalusena, mis aitab ka lubatud töötamise vanuse alammäärast nooremaid lapsi töötamiseks ette valmistada, harrastus- ja klubiline tegevus 4H¹⁵⁹ ühingu liikumine. 4H klubiga saavad liituda lapsed juba alates 6. eluaastast – nende jaoks on see suhtlemise, mängu ja vaba aja sisustamise võimalus. Selle ühingu kaudu kaasatakse kursustele ka vanemaid lapsi, kes on kas 14aastased või 13aastased ja saamas kohe 14. Neile on suunatud 4H tööelukursused, mis lubavad kursuse läbinutele leida tööd ka kohaliku 4H ühingu kaudu. Neile, kel rohkem soovi ja pealehakkamist, pakutakse ka võimalust harjutada ettevõtlust, luua oma 4H firma, kus lisaks rahateenimisele on võimalus saada hulganisti töö- ja ettevõtluskogemusi. Selleks, et pakkuda noortele esmast kokkupuudet

¹⁵⁹ 4H – rahvusvaheline 4H organisatsioon, mille nimetus tuleneb organisatsiooni alusväärtustes olevatest sõnadest Head, Hands, Heart ja Helth. Kättesaadav: <https://4h.fi/4h-jarjestona-2/jarjeston-toiminta/arvot/#more-832> 16.oktoober 2019.

tööeluga, arendada noorte tööeluoskusi ja toetada nende edasist tööga hõivatust, teevad 4H ühingud koostööd koolide, firmade, üksikisikutega jne. 4H kursusel (kus antakse nn juhiluba tööellu) on käinud 25 000 noort. Tuhanded noored on ka tegutsenud 4H ettevõtjana ja tõdetakse, et 4H ettevõtteid on alati oma loojate nägu. „Kui lapsed katsetavad ettevõtlust juba kooli kõrvalt, siis võib just sealt leida endale sobiva töötamise viisi ka tulevikuks.“¹⁶⁰ Samas võib 4H ettevõtet võtta ka kui harrastust, kus noor saab nii viia ellu oma ideid kui teenida taskuraha. Ühelt poolt võib 4H ettevõtte olla ka ainult suvine töökoht, kuid teiselt poolt ettevõtte loomine, selle töös hoidmine ja töö ettevõtte tulemusliku tegutsemise nimel annavad palju edasises elus vajaminevaid kogemusi. 4H ettevõtte saavad Soomes luua 13-28aastased. 4H eesmärgid on kaasaegsed ja noori kaasahaaravaid, seda näitab ka ühingu strateegia aastateks 2017-2019, mis keskendub laste ja noorte kodaniku- ja ettevõtlusharidusele¹⁶¹. Käesoleva töö autori arvates on 4H kaudu noore tööjõu ettevalmistamisega tehtav töö Soomes põhjalik ja läbimõeldud, laste loomingulisust, ettevõtlikkust ning eelkõige töö(tamise) vastu huvi äratav. Samuti annab 4H alaealisele võimaluse teenida taskuraha, saada töökogemusi, kuid ka sõpru ja mõttekaaslasi. Samas tagab see laste töötamise turvalisuse ning lapse heaolu ja arengu. Ka vanemate mure lapse töökasvatuse osas võiks olla 4H poolt lahendatud. Lisaks annab liikumise loomingulisus võimaluse leida häid ideid, mille elluviimist võib ka juba sama liikumise kaudu alustada.

Kuna Soome on liitunud 1977. aastal ka ILO 1975. aasta Inimressursside arendamise konventsiooniga (C142)¹⁶², mis muuhulgas seab eesmärkideks töötada välja ning võtta vastu kutseõppe poliitikaid ja programme, mis peaks tööhõivevajaduste kõrval silmas ka inimressurssi arendamist, siis võib Soome 4H ühingu tegevust vaadelda kui üht teed alaealiste mitmekülgsemaks tööhõivesse kaasamiseks. Lisaks võimaldavad erinevad kutseõppe poliitikad ja programmid paindlikumalt laste töötamisele läheneda. Nii näiteks erandite võimalikkus alaealise töötaja vanuse alammäära osas, kuna rahvusvahelised konventsioonid ja lepingud lubavad alaealiste töötamise vanuse alammäära küsimuses erandeid just kutseõppe ja programmide raames. Eesti nimetatud konventsiooniga ühinenud ei ole.

Seadusest tulenevaid alaealiste töötamise lubatavaid võimalusi on ka Eestis traditsiooniliselt peetud lapse arengu jaoks positiivseks ja osana nn töökasvatusest. Nii on juba 50aastase traditsiooniga 13-19aastaste koolinoorte suvisel koolivaheajal töötamise mudel Eesti

¹⁶⁰ 4H. Kättesaadav: <https://4h.fi/toita/perusta-oma-yritys/#more-695> 16.oktoober 2019.

¹⁶¹ 4H. Kättesaadav: <https://4h.fi/4h-jarjestona-2/jarjeston-toiminta/> 16.oktoober 2019.

¹⁶² C142 - Human Resources Development Convention (ILO), *supra nota* 93, art 1.

Õpilasmalevana¹⁶³, kus on ühendatud töökogemuse saamine, raha teenimine ja vaba aja veetmine. Maleva võrgustik katab praegusel ajal pea kogu Eesti. Noorte soov tööd leida ja malevatöös suvel osaleda on suur, mida näitavad ka iga-aastased malevarühmadesse registreerimised, kui veebipõhisel registreerimisel saavad rühmad komplekteeritud vahel mõne tunniga. Seega võiks õpilasmalevat näha kui üht võimalikku töövormi noortele töökogemuse, raha teenimise võimaluse ja vaba aja sisustamise andmiseks.

Mittekoolikohustuslike 15-17aastaste alaealiste töötajate suhtes kehtivad Soomes ja Eestis üldised alaealise töötamist kaitsvad piirangud.

Alaealistele lubatav tööpäeva pikkus Eesti 7-12aastastel on koolipäevadel 2 tundi. 13-15aastastel koolikohustuslikel lastel on lubatud töötada üldjuhul koolipäevadel 2 tundi päevas, kerge töö korral 3 tundi päevas. Soomes on alaealiste tööpäeva pikkus alla 15aastastel ja koolikohustuslikel 15-17aastastel 2 tundi päevas. Seega võimaldab Eesti õigus ka juba 7-12aastastel töötada õppimise kõrvalt 2 tundi koolipäevas, mis on sama kui Soomes koolikohustuslikel lastel kuni 17. eluaastani. Kolme töötundi koolipäevas Soome koolikohustuslike alaealiste töötamise juures ei luba. Koolivaheajal aga võib olla alaealise tööpäeva pikkus Eestis sarnaselt Soomega 7 tundi päevas. Erinevalt Eestist arvestatakse Soomes koolipäev ja töötunnid kokku ning kokkuliidetuna ei tohi see ületada 8 tundi koolipäevas. Käesoleva töö autori arvates näitab see suhtumist, et ka koolitöö on tööaeg ja alati mitte kõige kergem. Sama seisukoht on leidnud väljendamist ka rahvusvahelises teaduskirjanduses, et koolitundides eelneva koolipäeva ja tööpäeva koormusest väsinud ja tukkuv lapse teadmiste omandamise tase on vähene¹⁶⁴.

Seega võib ka siinkohal öelda, et Eesti õigusaktid lubavad alaealistel rohkem töötada. Siiski võiks ka Eestis olla kokkuliidetuna arvestatud lapse koolipäeva pikkus ja tööaeg, et lapse õppimine liiga suure koormuse all ei kannataks. Mittekoolikohustuslike 15-17aastaste töötajate tööpäeva pikkus on nii Soomes kui Eestis sarnane tööealiste töötajatega.

Koolivaheajal võib 7-12aastane alaealine Eestis töötada 3 tundi päevas ja 15 tundi nädalas. Koolikohustuslikud alaealised alates 13. eluaastast Eestis ja alates 15. eluaastast Soomes võivad töötada koolivaheajal 7 tundi päevas ja 35 tundi nädalas. Koolivaheajal töötamist

¹⁶³ Eesti õpilasmalev. (2019) SA Õpilasmalev. Kättesaadav: <http://www.malev.ee/ee/1570/eesti-%C3%95pilasmalev> 16.oktoober 2019.

¹⁶⁴ Cigno, A. (2011) How to deal with covert child labour, and give children an effective education, in a poor developing country. *IZA Discussion Papers*, 5663, April 2011, p 3. Kättesaadav: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/51846/1/666549168.pdf> 8.november.2019.

lubavad nii Eestis kui Soomes kehtivad seadused mitte üle poole koolivaheajast. Siinkohal tuleb märkida, et Euroopa Sotsiaalõiguste Komitee on sotsiaalharta artikli 7 lõike 3 tõlgendamise selgituses alaealiste kohustusliku suvise koolivaheaja puhkuseperioodi pikkuse kohta märkinud, et koolivaheajast vähemalt kaks nädalat peab haridust omandaval olema puhkamiseks¹⁶⁵. Magistritöö autori arvates võiks see tõlgendus tähendada ka alaealistel suvevaheajal pikemalt töötamise võimalust, seda vähemalt 15aastastest alates.

Töökeskkonnale, töötingimustele esitatavad nõuded on Eesti ja Soome õigusaktides sätestatud sarnaselt, kaitstes alaealist töötegitjat tervist kahjustava või ohustava töö eest.

Kahe riigi alaealisi töötajaid puudutavat seadusandlust võrreldes võib öelda, et alaealiste töötamise piirangud Eesti õiguses on väiksemad kui Soome õiguses, seda just eelkõige 7-12aastaste arvamisega alaealiste töötajate hulka. Kuigi Soome seadused ei luba lastel nii noorelt tööle minna, siis on Soomes populaarsed lapsed ja alaealisi juba varakult enne tööturule sisenemist tööeluks, ettevõtluseks jne ette valmistavad ning harivad klubilised tegevused, mis aitavad nõutava vanuse alammäära saabudes tööle minna.

Alaealiste töötamise juures tuleb siiski veel pöörata tähelepanu ka selle töötamisega seotud võimalikele probleemidele. Seda eelkõige seoses pere majandusliku toimetulekuga. Arvestades Soomes väljakujunenud alaealist ja tema peret kaitsvat ning toetavat sotsiaalsüsteemi, alaealiste õiguste jälgimist lastekaitse poolt, juurdepääsu toetavatele teenustele¹⁶⁶, on peredele üldiselt tagatud majanduslik toimetulek, mis välistab alaealiste töötamise selleks, et toetada rahaliselt oma pere igapäevast toimetulekut. Siiski on madalama sissetuleku tasemega riikide puhul veel probleem, et paljud lapsed teevad tööd, et tagada oma perede ja endi minimaalne toimetulek¹⁶⁷. Ka Eestis on vaesusriskis perede arv veel küllaltki suur. Nii elas statistikaameti andmetel Eestis 2017. aastal suhtelises vaesuses 22,6% (295 000 elanikku) ja absoluutses vaesuses 3,4% elanikkonnast ehk 44 000 inimest¹⁶⁸. Eestis elas 2015.

¹⁶⁵ Euroopa sotsiaalharta (parandatud ja täiendatud). Euroopa sotsiaalõiguste komitee. Järeldused 2011(Eesti). *supra nota* 66, lk 29.

¹⁶⁶ Lähtenmäki-Smith, K., Salminen, V., Merisalo, M. (2014) Investing in children: Breaking the cycle of disadvantage. A Study of National Policies. Country Report – Finland. European Union. *Employment, Social Affairs & Inclusion*, p 5. Kättesaadav: <https://ec.europa.eu/social/search.jsp?mainCat=22&subCat=&year=&country=&advSearchKey=Finland&mode=advancedSubmit&langId=en&searchType=&search=Search> 16.oktoober 2019.

¹⁶⁷ Wahba, J. (2015) Child Labor. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2th ed.), 405-409, s.l.: Elsevier Inc. p 405.

¹⁶⁸ Suhtelises vaesuses elas mullu 295 000 Eesti elanikku. *Eesti Statistika*, 18.detsember 2018. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/pressiteade-2018-133> 11.oktoober 2019.

aastal suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses iga viies 0–17aastane laps¹⁶⁹. Kas ja kui võrd on vaesusriskis elavate perede laste töötamine oma perede majandusliku toimetuleku tagamisel Eestis levinud, selle kohta puudub kindel statistika ning teema vajaks üksikasjalikku uurimist. Küll aga on õiguskantsler rõhutanud, et kui laps käib tööl ja teenib raha, siis peab kehtima põhimõte, et vanem peab ise oma alaealist last ülal pidama, kuid laps võib osaleda ise enda vajaduseks tehtud kulude kandmisel. Siiski nendib ka õiguskantsler, et siinkohal ei anna seadus ühest vastust ning see sõltub konkreetsest olukorrast ja ka pere elustandardist¹⁷⁰. Ilmselt nõuaks selle küsimusega tegelemine ja olukorra kaardistamine süsteemset lastekaitse- ja sotsiaaltööd, et jõuda kõige kaitsetumate perede ja lasteni¹⁷¹. Selge seisukoht on, et lapse õiguste konventsioonist tulenevate lapse õiguste realiseerumise tagamiseks peab riik aktiivselt tegutsema laste vaesuse kaotamise nimel¹⁷². Selle aluseks omakorda oleks nii sotsiaalvaldkonna piisav rahastus, valdkonnas töötavate spetsialistide olemasolu kui ka hea hariduslik ettevalmistus. Siinkohal paraku Eestil Soomega võrreldes veel nii hästi toimivat ja toetavat sotsiaalsüsteemi ei ole.

Käesoleva töö autori arvates on alaealiste töötamise juures kindlasti vaja ära märkida ÜRO lapse õiguste konventsioonis, Euroopa põhiõiguste hartas, LasteKSs ja Soome põhiseaduses toodud säte ära kuulata ja võimalusel arvestada laste endi seisukohti. Otseselt sellele põhimõttele toetub Soomes ühinguna tegutsev Soome Laste Parlament¹⁷³, mis on alustanud tegevust 2001. aastal Tampere. Ühing korraldab alates 2007. aastast oma iga-aastaseid koosolekuid, teeb koostööd nii kohalikul kui riigi tasandil, esitab omapoolseid algatusi, haldab põhikooliõpilastele suunatud veebilehte jne. Laste osalemisõigust arendavaid ja tagavaid tegevusi korraldavad ka Eesti Lastekaitse Liit ning laste ombudsmanina tegutsev õiguskantsleri institutsioon.

¹⁶⁹ Graafik: Eestis elab iga viies laps suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses, olukord on parem Euroopa keskmisest. (2016, 16. november) ERR Novaator koostöös Tartu Ülikooliga. Kättesaadav: <https://novaator.err.ee/259832/grafik-eestis-elab-iga-viies-laps-suhtelises-vaesuses-voi-sotsiaalses-torjutuses-olukord-on-parem-euroopa-keskmisest> 11.oktoober 2019.

¹⁷⁰ Õiguskantsler (2017, 14. juuli) Lapsevanema õigus otsustada lapse teenitud raha kasutamise üle. Kättesaadav: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Lapsevanema%20C3%B5igus%20otsustada%20lapse%20teenitud%20raha%20kasutamise%20C3%BCle.pdf 12.oktoober 2019.

¹⁷¹ Ojakallas, T. (koost) (2012) *Rahvusvahelise lapse õiguste alase regulatsiooni ja lapse õiguste alaste rahvusvaheliste kohtulahendite analüüs*, lk 3. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/tiina_ojakallas_rahvusvahelise_lapse_õiguste_alase_regulatsiooni_analuus_2012_0.pdf 11.oktoober 2019.

¹⁷² *Ibid.*, lk 3.

¹⁷³ Suomen Lasten Parlamentti. Lastenparlamentti.fi. Kättesaadav: <http://www.lastenparlamentti.fi/index.html> 11.oktoober 2019.

Noorte töötamist puudutavad ja nende aruteludesse kaasamise küsimused on päevakorral ka laiemalt. Aktiivsed noored ise leiavad, et uus sajand vajaks uusi lähenemisi. Nii avaldab õpilasesinduste liidu esimees Marcus Ehasoo Tallinna noorsootöö foorumil arvamust, et haridusel on siis mõte kui ta käib ajaga kaasas ning haridus ja töö peavad käima käsikäes. „Kui teeks hüppe järgmisse sajandisse! Võtame tööd kui kooli ja kooli kui tööd. Pakume noortele võimalusi panna ennast proovile, end tõestada, avastada oma tugevusi, aga ka nõrkusi. Sest kuidas saab parandada oma nõrkusi, kui sul pole aimugi, millised need on?“¹⁷⁴ Eesti Noorteühenduse Liidu arvamuses parlamentaarsele kuulamisele on toodud väide, et alaealiste töötamine on ülereguleeritud, mis võib põhjustada tööandja vähest huvi alaealist tööle võtta vs teha seda mitteametlikult. Avaldatakse arvamust, et alaealine noor peab saama võimalikult elulähedase töökogemuse.¹⁷⁵

Tundub, et tööd võiks lastele ka rohkem leida, kuid siinkohal kurdavad mõned ettevõtjad, et oleks küll valmis alaealise kasvõi hooajalisele tööle võtma, kuid olukorra teevad keeruliseks reeglid ja piirangud, mis sellega kaasnevad. Kohati samade tulemusteni on oma magistrیتöös põhikoolide õpilaste ettevõtlikkuse arendamisest jõudnud ka P.Pall. Uuringust ilmneb ettevõtjate arvamus, et seadusandlikud piirangud ja bürokraatia takistavad praktilist koostööd põhikoolidega. Õigusaktide analüüsi käigus ilmnes samas töös siiski, et piiranguid tajuti suurematena, kui need tegelikult on¹⁷⁶. Seega, põhjalik tutvumine seadusandlusega aitaks rohkem alaealist töötamisse kaasata. Magistrیتöö autor arvab, et ka alaealise töölevõtmisega ja töötamisega saadud positiivsete kogemuste jagamine laiemalt koolituste, loengute, videomaterjalidena toetaks nii tööandjat kui töötajat. Noore töötaja arendamiseks ja kaitsmiseks võiks aga olla tööõiguse lühitutvustused juba põhikoolist alates.

Samuti toetab töö autor eeltoodud noorte arvamust, et alaealiste töötamise võimalustele võiks läheneda paindlikumalt, kuna käesolev sajand on toonud kaasa uusi töövaldkondi (s.h. IT), -vahendeid ja -vorme (näiteks kaugtöö), mis on muutnud nii tööturu vajadusi ja ootusi kui ka laste oskusi ning huvisid. Ka on oluliselt muutunud tänapäeva noorte arusaam tööst. Nii toob

¹⁷⁴ Juurak, R. (2018, 12. oktoober) Noor inimene kui isejuhtiv buldooser. *Õpetajate Leht*. Kättesaadav: <http://opleht.ee/2018/10/noor-inimene-kui-isejuhtiv-buldooser/> 12.oktoober 2019.

¹⁷⁵ ENLi seisukohad parlamentaarse kuulamise teemal „Alaealiste töösuhteid reguleerivatest õigusaktidest tulenevate nõuete vastavusele noorte tööturule sisenemise ootusele“. 6. mai 2014. Kättesaadav: <https://enl.ee/UserFiles/Seisukohad/Parlamentaarne%20kuulamine%20ENL%2006.05.2014.pdf> 12.oktoober 2019.

¹⁷⁶ Pall,P. (2018) *Ettevõtjate arusaamad koostöövõimalustest põhikoolidega õpilaste ettevõtlikkuse arendamiseks*. (Magistrیتöö) Tartu Ülikooli haridusteaduste instituut, Tartu, lk 51. Kättesaadav: <https://www.google.ee/search?q=Pirjo%20Pall%20ETTEV%20C3%95TJATE%20ARUSAAMAD%20KOOST%20C3%96%20C3%96V%20C3%95IMALUSTEST%20P%20C3%95HIKOOIDEGA%20C3%95PILASTE%20ETTEV%20C3%95TLIKKUSE%20ARENDAMISEKS.%20&ie=UTF-8&hl=et> 16.oktoober 2019.

Soome töötervishoiuamet noorte töötajate küsitluse „Noorte tööelu ootused“¹⁷⁷ põhjal välja noorte ootused tööle. Esmalt tuleb arvestada, et noored hindavad väga toetavat töökogukonda, mentorit tööoskuste omandamisel ja head juhtimistööd. Juhi keskne roll on noorele tagasiside andmine tema töö kohta, noore töötaja õpetamine tema õnnestumiste ja tugevuste nägemisel. Oodatud on positiivne tagasiside, mida tuleks anda ka väikeste õnnestumiste korral. Töörõõmu teevad noortele eelkõige õnnestumised töös, kusjuures noored ise tahavad osaleda ka töökoha ja töö arendamises. Uuringust tuleb uudsena välja ka see, et sotsiaalmeedias suhtlevad tänapäeva noored on harjunud saama alati kiiret tagasisidet, seetõttu ei sobi enam eriti nende maailma paar korda aastas peetavad arenguvestlused. Eeltoodule tuginedes arvab magistr töö autor, et alaealiste töötamisele lähenemine peab olema paindlik ja ajas toimunud muutustele vastav. Sellega koos peavad käima ka töötamise aluste õiguslike regulatsioonide muutused. Ka käsitletud Soome noorte tööjõu uuringus jõutakse kokkuvõtteni, et noorte (s.h. alla 18aastaste) tööellu kaasamise eesmärk on toetada noore edu tööelus, toetada kvalifitseeritud tööjõu arengut ning noore töötaja täieõiguslikuks tööühiskonna liikmeks kasvamist¹⁷⁸.

Eelnevat analüüsi kokku võttes järeldab käesoleva töö autor, et kuigi kohati on levinud arvamus, et Soomes on alaealisele töötamiseks seatavad piirangud väiksemad ja seetõttu alaealisel kergem tööd teha, siis õigusaktide analüüsist järeldub, et alaealiste töötamise piirangud on Eestis väiksemad kui Soomes. Seda eelkõige alaealise vanuse ja töötundide mahu suhtes.

¹⁷⁷ Airila, A., Nykänen, M. (2018) *Nuori työntekijä haluaa palautetta ja kannustavan työyhteisön*. Työterveyslaitos 23.8.2018. Kättesaadav: <https://www.ttl.fi/nuori-tyontekija-haluaa-palautetta-ja-kannustavan-tyoyhteison/> 12.oktoober 2019.

¹⁷⁸ Airila, A., Nykänen, M. (2018) *Nuorten työelämäodotukset -selvitys*. Työterveyslaitos. Kättesaadav: <https://www.ttl.fi/tutkimushanke/nuorten-tyoelamaodotukset-selvitys/> 12.oktoober 2019.

KOKKUVÕTE

Pidevalt kasvanud alaealiste huvi töötamise vastu on tekitanud küsimusi nii alaealiste endile, nende vanematele kui ka tööandjatele laste töötamisele seatud õiguslike piirangute ulatuse kohta.

Magistritöö eesmärk oligi selgitada, kas TLS-s kehtestatud alaealiste töötamise piirangud on kooskõlas rahvusvahelisest ja EL õigusest tulenevate õigusaktidega ning kas Eesti siseriiklik õigus tagab nendest normidest kinnipidamise. Selleks, et hinnata TLS-s toodud alaealiste töötamise piirangute vastavust rahvusvahelistele ja EL piirangutele, on töö autor võrrelnud Eesti alaealiste tööd reguleerivate õigusaktide vastavust rahvusvahelisest ja Euroopa Liidu õigusest tulenevatele normidele. Samuti on analüüsitud ja võrreldud Eesti ja Soome õigusakte ning muid alaealise töösuhteid selgitavaid ning analüüsivaid allikaid.

Töö uurimisküsimuseks oli küsimus, kas Eesti TLS regulatsioon alaealise töötamise kohta võiks olla vähem piirav alaealise suhtes, jäädes ikkagi kooskõlla rahvusvahelise ja EL õigusega sätestatud lapse õigusi kaitsvate normidega.

Töö autor on esmalt analüüsinud teadusartiklite ja -allikate põhjal laste õiguste aluseks olevaid praktilisi ja teoreetilisi seisukohti, kuna alaealiste töötamise rahvusvahelised regulatsioonid lähtuvad üldistest lapse õigustest, eelkõige ÜRO lapse õiguste konventsioonist. Lapse õiguste alust analüüsidest tõi töö autor välja põhiliste lähtekohtadena lapse õiguse tervisele, arengule, hariduse omandamisele. Lisaks nähakse ühe lapse põhiõigusena ka õigust avaldada teda puudutavates küsimustes oma seisukohti ja neid võimalusel ka ellu viia. Nimetatud õiguste tagamine on eesmärgiks ka rahvusvahelistele ja EL alaealise töötamist käsitlevatele õigusaktidele. Alaealise töötamisele esitatavate normide ja piirangute osas on töö autor käsitlenud Euroopa sotsiaalharta, Euroopa Liidu põhiõiguste harta, ILO konventsiooni nr 138 töölevõetava isiku vanuse alammäärast ja konventsiooni nr 182 „Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine“ ning Euroopa Nõukogu direktiivi 94/33/EÜ noorte kaitse kohta tööl. Nimetatud õigusaktides toodud normid ja piirangud peavad olema üldiselt aluseks lepingutega liitunud osalisriikide siseõiguslikele regulatsioonidele. Siiski on rahvusvahelistes ja EL õigusaktides antud võimalusi mõningate siseriiklike erandite kehtestamiseks.

Eesti alaealiste töötamise regulatsioonides alaealise vanuse, töökeskonna ja -tingimuste, töö- ja puhkeaja osas ongi kasutatud mõningaid erandeid, mida rahvusvaheline ja EL õigus otseselt ei keela oma siseriiklikes regulatsioonides kasutamast. Need erandid on järgmised:

1. Kui rahvusvahelises ja EL õiguses on alaealise töötaja vanuse alammäärana nimetatud 13 eluaastat, siis Eestis võib alaealine töötada juba 7aastaselt.
2. Kerge töö on Eestis lubatav alaealistele vanusevahemikus 7-12 aastat, rahvusvahelises ja EL õiguses on samad kerge töö tegemise võimalused lubatavad 13-15aastastele.
3. 13-14aastastele alaealistele on kerge töö korral lubatud Eestis koolipäevadel töötada ka kuni 3 tundi, rahvusvahelises ja EL õiguses on lubatud ainult 2 tundi.
4. Euroopa direktiivis on rõhutatud vajadust liita töötunnid ja tööpäevad, kui laps töötab mitmel töökohal. Eesti õigusaktides sellist nõuet ei ole.
5. Eestis on keelatud lapsel töötada vahetult enne koolipäeva algust, rahvusvahelises ja EL õiguses sellist nõuet pole.

Sarnastele tulemustele, millele töö autor on jõudnud võrreldes rahvusvahelisi ja EL õigusnorme Eesti õigusnormidega, on jõutud ka analüüsidest Soome alaealise töötamist puudutavaid norme ja neid Eesti omadega võrreldes. Analüüsist järeldub, et alaealiste töötamise piirangud on Eestis väiksemad kui Soomes. Seda eelkõige alaealise vanuse ja töötundide mahu suhtes: Eestis on töötamise alustamine lubatud alates 7. eluaastast, Soomes erandkorras 13-14aastastel. Soomes on alaealiste tööpäeva pikkus alla 15aastastel ja koolikohustuslikel 15-17aastastel 2 tundi päevas, Eestis kerge töö puhul 13-14aastastel kuni 3 tundi koolipäevas. Soomes on kehtestatud ka nõue, et 15-17aastaste koolikohustuslike alaealiste koolipäev ja töö kokku liidetuna ei tohi ületada 8 tundi päevas ja 40 tundi nädalas. Eestis nõue koolipäeva ja töö tundide kokkuliitmisest ja sellele kehtestatavast piirangust puudub. Mittekoolikohustuslike 15-17aastaste alaealiste töötajate suhtes kehtivad Soomes ja Eestis sarnased alaealise töötamist reguleerivad piirangud.

Töö autor on seisukohal, et töötamise vanuse alammääraga (7 eluaastat) seotud erandid on Eestis asjakohased ja võiksid sellisel kujul edasi toimida. Alaealise töötamise piirangute jälgimine, eriti tööpäeva pikkuse osas, on jätkuvalt Tööinspektsiooni oluline roll.

13-14aastastest koolikohustuslikest lastest alates lubatav tööaja pikkus 3 tundi koolipäevadel vajaks analüüsimist aspektist, kas alaealise koolipäeva pikkus liidetuna töötundidega ei kujune kooliajal liiga pikaks, et hariduse omandamine ei kannataks selle all, et laps on õppimiseks liiga väsinud.

Kuna Eestis on suvine koolivaheaeg pikk, siis võiks töö autori arvates olla seaduseandja kaalutlemise koht küsimuses, kas peab kehtima nõue, et alaealine võib töötada pool koolivaheajast. Selles küsimuses võiks toetuda Euroopa sotsiaalõiguste komitee järeldusele Eesti poolt esitatud aruandele, et hariduse omandaja peab vähemalt 2 nädalat koolivaheajast puhkama.

Alaealise töötamisele kehtestatud keeld teha tööd enne koolipäeva algust on magistritöö autori arvates küsitav ja võib pigem olla koht, kus tegelikus elus võidakse minna vastuollu seaduses ettenähtuga, sest Eestis on veel koole, kus lapsed käivad koolis päeva teises pooles. Lisaks on ka koole, kus põhikoolist väljalangenud lapsed omandavad haridust õhtuse õppe vormis.

Perede vaesusega seotud laste töötamist Eestis eraldi uuritud ei ole. Kui Soomes on perede ja vanemate nii majanduslik kui ka vanemliku kasvatusega seotud toimetulek õiguslikult põhjalikult reguleeritud ja lastekaitse spetsialistide pideva järelvalve ning ennetava tegevuse all, siis Eestis sõltub lastekaitse töö vaesusriskis perede probleemidega veel palju kohalikest võimekusest ja spetsialistide olemasolust ning nende ettevalmistusest. Ka võib töö autori arvates osaliseks takistuseks vastavat valdkonda puudutava informatsiooni omamise osas olla Eestis alla 18aastaste kohta olevate statistiliste andmete puudulikkus, nagu sellele viitab ka õiguskantsleri raport ÜRO Lapse Õiguste Komiteele. Ka õiguskantsler viitab seejuures vajadusele korraldada sihipäraselt alla 18aastaseid puudutavate statistiliste andmete kogumist. Töö autor võis tõdeda, et alaealiste kodumajapidamises ja pereettevõttes töötamise kohta on keeruline andmeid koguda ja töötamise piirangutest kinni pidamist jälgida nii Eestis kui teistes riikides, kuna selles tegevuses on näiteks sageli raske tõmmata isegi piiri töötamise ja lihtsalt kodus abistamise vahel.

Alaealiste endi soove ja võimalusi analüüsid järeldab töö autor, et lastel endil on soov olemasolevatest võimalustest enamgi tööd teha, seda nii enda arendamise, töökogemuste saamise, sotsiaalse suhtluse kui ka taskuraha teenimise eesmärgil. Arvestades tehnoloogia kiire arenguga on muutunud ka alaealiste soovid seoses nii töövormide kui töö korralduse osas. Tagasisidet oma töö kohta oodatakse näiteks sagedamini, erinevalt traditsioonilistest arenguvestlustest. Suur on ka alaealiste soov, et nende seisukohad ära kuulatakse ja võimalusel neid ka arvesse võetakse. Seda kui üht lapse õiguse põhialust iseloomustab ka Soomes Lasteparlamendi töö, Eestis laste ombudsmani juures tegutsev 10liikmeline nõuandev kogu, Lastekaitse Liidu poolt alla 17aastastele lastele suunatud kampaania „Kuidas saavad lapsed ja noored osaleda otsuste tegemise protsessis Euroopa ja rahvusvahelisel tasandil“. Siiski on veel lapsi, kes ei ole teadlikud oma osalemisõigusest. Laste osalemisvõimaluste

laiendamiseks neid puudutavates küsimustes, ka alaealiste töötamist ja selle piiranguid puudutavates küsimustes, võiks töö autori arvates olla efektiivne kaasaegsete suhtlusvõrgustike kasutamine.

Kuna Eestis on alaealistel lubatud juba varakult hakata tegema kergemat tööd, siis jääb lapse tööle minemise ja selle töö sobivuse osas otsustamise esmane roll töö autori arvates lapsevanemale. Tööandja kohustus on olla kursis alaealise töötamist reguleerivate õigusaktidega. Laste endi jaoks on käesoleval ajal olemas lihtsam keeles nende töötamise õigusi tutvustavad artiklid Tööinspektsiooni kodulehel, mis võiksid olla ka buklettidena kättesaadavad. Sellele lisaks võiks töö autori arvates juba põhikoolis olla lastele ka nende töötamise õigusi ja piiranguid tutvustavaid tunde.

Töö autori arvates on eeskujuvääriv Soome 4H tegevus, mis alustab klubilise tegevusena juba algklasside lastest, samm-sammult lapsi arendades ja eeldusi luues, et tööleasumise vanuse alammäära saabudes oleks laps valmis tööturule sisenema.

Käesolevast tööst järeldub, et Eestis alaealiste töötamisele rahvusvahelistest ja EL õigusaktidest tehtavatest eranditest lähtuvalt tuleneb ka vastus magistritöös püstitatud uurimisküsimusele, et Eesti TLS regulatsioonid alaealise töötamise osas ei võiks käesoleval ajal seada alaealise töötamisele vähem piiranguid, kuna võib tekkida vastuolu rahvusvahelise ja EL õigusega sätestatud lapse õigusi kaitsvate normidega.

SUMMARY

RESTRICTIONS ON THE EMPLOYMENT OF MINORS IN THE LABOUR CONTRACT

Isabella Kristi Kaldoja

Minors' interest for working has been growing year by year which has raised questions in both minors themselves as well as their parents and employers about the extent of legal restrictions concerning children working under an employment contract.

In Estonia the above-mentioned restrictions are primarily stipulated in the Employment Contracts Act. The Employment Contracts Act together with its complementary acts establish several restrictions to the employment of minors, depending on the minor's age, difficulty of the work, work environment etc. These restrictions must be met by the employer but also by the under-age employee and their parent/representative.

The first aim of this master's thesis is to examine are the restrictions regulating the employment of minors in the Employment Contracts Act in compliance with principles deriving from international and EU law. The second aim is to find out whether Estonian domestic law ensures the appliance of those principles. In order to evaluate whether the restrictions regulated in the Employment Contracts Act are indeed in compliance with international and EU law, the author has conducted a comparison between Estonian domestic legal acts and international provisions.

The first research problem of this master's thesis is: are the restrictions on the employment of minors in Estonia in compliance with the restrictions established by international and EU law or do the domestic provisions limit the chances of minors working disproportionately. The study analyses the restrictions as well as the legal acts providing them, drawing a parallel between Estonian and Finnish laws since Finland is known for their strong social system.

The research question is: should the regulation of the employment of minors established in Estonian Employment Contract Act be less restrictive, meeting the international principles protecting the rights of children.

The research method used in this master's thesis is comparative qualitative analysis. The author has used several methods of legal interpretation. The author has analysed and compared different international, EU and domestic (Estonian and Finnish) legal acts as well as used relevant international scientific literature and other sources that illustrate and analyse the employment relationship of minors. The author has compared the opportunities and restrictions concerning the employment of minors in Estonia and in Finland.

Estonian Republic is a party of the United Nation's Convention on the Rights of the Child, the European Social Charter, the Charter of Fundamental Rights of the European Union, the International Labour Organization's (hereinafter ILO) Convention No. 138 on Minimum Age for Admission to Employment, and ILO Convention No. 182 on the Worst Forms of Child Labour. The European Council directive 94/33/EC on the protection of young people at work is also applicable in Estonia. Consequently, the Republic of Estonia is obligated to take the beforementioned international and EU acts into consideration when defining the legal basis for the employment of minors.

First of all, the author has, relying on scientific sources, analysed the practical and theoretic standing points of the rights of children because the international and EU regulations on the employment of minors are issued from the general rights of children, primarily from the UN Convention on the Rights of the Child. A child's right to health, development and education have been pointed out by the author as the fundamental standing points when analysing the rights of a child. In addition to those, a child also has a fundamental right to express their opinions on matters concerning them and carry out their will where possible. Guaranteeing those rights is the aim of international and EU legal acts concerning the employment of minors.

To conclude this master's thesis, it seems that Estonian regulations on the age of an under-aged employee, work environment and -conditions, working and rest time are in compliance with international and EU provisions. There are, however, some exceptions:

1. While international and EU law stipulates that the minimum age of an employee should be 13 years of age, Estonian children are allowed to work beginning from 7 years of age.
2. In Estonia, a child between 7–12 years of age is allowed to perform light work while international and EU law provides this opportunity for children between ages 13–15.
3. In Estonia, 13–14-year-old children are allowed to perform light work up to 3 hours on school days while international law only allows them to work up to 2 hours on school days.
4. European Council directive has emphasized the need to sum up work hours and workdays if a child is working several jobs – a requirement that Estonian domestic acts have not mentioned.
5. It is forbidden in Estonia for a child to work directly before the beginning of a school day. International and EU law does not state this as a requirement.

The analysis suggests that most of the requirements stipulated in the Employment Contract Act are in compliance with international and EU provisions. However, there are some exceptions which mostly concern the age of the employee. In Estonia there are fewer restrictions concerning age.

The results of comparing Estonian and Finnish legal regulations on the employment of minors are quite similar. The analysis suggests that in Estonia there are fewer restrictions on minors working than in Finland. The differences are, again, concerning the age of the employer and permissible working hours.

The author of this master's thesis believes that the differences in Estonia concerning the minimum age of the employee (7 years of age) are appropriate and should stay the same. However, the restrictions on the employment of minors have to be monitored, especially concerning the length of a workday. Parents hold the primary and deciding role regarding the employment of their child. The employer is obliged to keep track of legal regulations on the employment of minors. For children there are articles on the Labour Inspection's website that are written in a simpler manner and introduce the rights concerning the employment of minors. The author thinks that in addition to that we should establish lessons for elementary

school students to help them get acquainted with their rights and the restrictions concerning their work.

This master thesis provides an answer to the research question about whether there should be fewer restrictions for the employment of minors in Estonia. The answer is no because fewer restrictions could lead to a controversy with international and EU provisions on the rights of children.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Teadusraamatud

1. Detrick, S. (1999) *Acommentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, Martinus Nijhoff Publishers.
2. Nesi, G., Nogler, L., Pertile, M. (Eds.) (2016) *Child Labour in a Globalized World. A Legal Analysis of ILO Action*. New York: Routledge
3. Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B., Kask, O., Lehis, L., Madise, L., Madise, Ü., K. Merusk, K., Mälksoo, L., Narits, R., Olle, V., Pruks, P. (toim) (2008) *Eesti Vabariigi Põhiseadus; Kommenteeritud väljaanne; Teine, täiendatud väljaanne*. Tallinn: Kirjastus Juura.

Teadusartiklid

4. Aiken, W., Purdy, L.M. (2012) Children's Rights. *Encyclopedia of Applied Ethics* (2th ed.), 417-422. *s.l.*: Elsevier Inc.
5. Blagbrough, J. (2008) Child Domestic Labour: A Modern Form of Slavery. *Children & Society*, 22 (3), 179–190. *s.l.*: John Wiley & Sons, Inc.
6. Blair, S. L. (1992) Children's participation in household labor: Child socialization versus the need for household labor. *Journal of Youth and Adolescence*, 21 (2), 241-258. *s.l.*: Springer.
7. Benporath, S. R. (2003) Autonomy and Vulnerability: On Just Relations Between Adults and Children. *Journal of Philosophy of Education*, 37 (1). *s.l.*: John Wiley & Sons, Inc.
8. Chen, X., French, D.C. (2008) Children's Social Competence in Cultural Context. *Annual Review of Psychology*, 59, 591–616. *s.l.*: Annual Review.
9. Genicot, G. (2005) Malnutrition and child labor. *The Scandinavian Journal of Economics*, 107 (1), 83–102. *s.l.*: John Wiley & Sons, Inc.

10. Gillett-Swan, J. K., Sargeant, J. (2018) Voice Inclusive Practice, Digital Literacy and Children's Participatory Rights 2018. *Children & Society*, 32. *s.l.*: John Wiley & Sons, Inc.
11. Goldhagen, J., Lansdown, G. (2017) Child Rights. - *International Encyclopedia of Public Health* (2th ed), 502-508. *s.l.*: Elsevier.
12. Goto, H. (2011) Social norms, inequality and child labor., *The Journal of Socio-Economics*, 40 (6), 806-814. *s.l.*: Elsevier.
13. Fassa, A.G., Facchini, L.A., Dall`Agnol, M.M., Christiani, D.C. (2000) Child Labor and Health: Problems and Perspectives. *International Journal of Occupational and Environmental Health*, 6 (1), 55-62. *s.l.*: Taylor & Francis.
14. Fassa, A.G., David, L., Parker, D.L., Scanlon, T.J. (2010) A rights-oriented, public health model of child labour. In: A.G.Fassa, D.L.Parker, T.J.Scanlon (Eds.). *Child Labour: A Public Health Perspective*, 37-44. Oxford: Oxford University Press.
15. Kasper, J., Parker, D.L. (2017) Child Labor. *International Encyclopedia of Public Health* (2th ed), 481-486. *s.l.*: Elsevier
16. Kilkelly,U. (2003) Economic exploitation of children: A European Perspective. *Public Law Review*, 22, 321. Saint Louis: Saint Louis University School of Law.
17. Kolk, A. (2002) The Effectiveness of Selfregulation: Corporate Codes of Conduct and Child. *European Management Journal*, 20 (3), 260–271. Rotterdam: Erasmus University. *s.l.*: Elsevier.
18. Kuimi, B.L.B., Oppong-Nkrumah, O., Kaufman, J., Nazif-Munoz, J.I., Nandi, A. (2018) Child labour and health: a systematic review. *International Journal of Public Health*, June 2018, 63 (5), 663–672. *s.l.*: Springer.
19. Lansdown, G. (2000) Implementing children's rights and health. *Arch Dis Child*, 2000 (83), 286–288. *s.l.*: BMJ Journals.
20. Lundy, L. (2018) In defence of tokenism? Implementing children's right to participate in collective decision-making. *Childhood*, 25(3). *s.l.*: Sagepub Journals.
21. Marchetti, S. (2018) The Global Governance of Paid Domestic Work: Comparing the Impact of ILO Convention No 189 in Ecuador and India. *Critical Sociology*, 44 (7-8). *s.l.*: Sagepub journals.

22. McGlynn, C. (2002) Rights for Children?: The Potential Impact of the European Union Charter of Fundamental Rights. *European Public Law*, 8 (3). *s.l.*: Kluwer Law International.
23. Satz, D. (2003) Child Labor: A Normative Perspective., *The World Bank Economic Review*, 17 (2), 297-309. Oxford: *Oxford Academic*.
24. Shendell, D.G., Noomnual, S., Chishti, S., Sorensen, A.M., Madrigano, J. (2016) Exposures resulting in safety and health concerns for child laborers in less developed countries. *Journal of Environmental and Public Health*. 2016, Art ID 3985498, *s.l.*: Hindawi Publishing Corporation.
25. Sommer, D., Pramling Samuelsson, I., Hundeide, K. (2013). Early childhood care and education: a child perspective paradigm. *European Early Childhood Education Research Journal*, 21 (4), 459-475. *s.l.*: Taylor & Francis Group.
26. Sylva, K. L. J. (1994) School influences on children's development. *Journal of child psychology and psychiatry*. 35(1), 135-170. *s.l.*: John Wiley & Sons, Inc.
27. Wahba, J. (2015) Child Labor. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2th ed), 405-409. *s.l.*: Elsevier.
28. White, B. (1994) Children, Work and 'Child Labour': Changing Responses to the Employment of Children. International Institute of Social Studies. The Hague, The Hetherlands: John Wiley & Sons, Inc.
29. Woodhead, M. (1999) Combatting Child Labour. Listen to what the children say. *Childhood.*, 6 (1), 27-49. London: SAGE Publications.
30. Woodhead, M. (2005) Early Childhood Development: a question of rights. The Open University, UK. *International Journal of Early Childhood*, 37 (3), 79-98. *s.l.*: Springer.
31. Yadav, S.K., Sengupta, G. (2017) Environmental and Occupational Health Problems of Child Labour: Some Issues and Challenges for Future. *Journal of Human Egology*, 28 (2), 143-148. *s.l.*: Taylor & Francis Group.
32. Yeung, W.J., Linver, M. R., Brooks-Gun, J. (2002) How Money Matters for Young Children's Development: Parental Investment and Family Processes. *Child Development*, 73 (6), 1861–1879. *s.l.*: John Wiley & Sons, Inc.

Eesti õigusaktid

33. Lastekaitseseadus. RT I, 06.12.2014, 1.
34. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. RT I 2010, 41, 240.
35. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 06.12.2018, 3.
36. Töökeskkonna ohutegurite ja tööde loetelu, mille puhul alaealise töötamine on keelatud. RT I 2009, 31, 196.
37. Töölepingu seadus. RT I 2009, 5, 35.
38. Töötervishoiu ja tööohutuse seadus. RT I 1999, 60, 616.

EL ja rahvusvahelised õigusaktid

39. C142 - Human Resources Development Convention (ILO), No. 142/1975 of 19 Jul 1977. NORMLEX Information System on International Labour Standards.
40. C189 - Domestic Workers Convention (ILO), No. 189/2011 of 16 June 2011. Convention concerning decent work for domestic workers.
41. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. (2010/C 83/02). Euroopa Liidu Teataja. 30.03.2010.
42. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. (2012/C 326/02). Euroopa Liidu Teataja. 26.10.2012.
43. Lapse õiguste konventsioon. RT II 1996, 16, 56.
44. Maailma Terviseorganisatsiooni põhikiri. RT II 2005, 4, 11.
45. Euroopa Nõukogu direktiiv 94/33/EÜ, noorte kaitse kohta tööl. 22. juuni 1994. 31994L0033. Euroopa Liidu Teataja L 216 , 20.08.1994, 0012 – 0020.
46. Parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta. RT II 2000, 15, 93
47. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) tööhõivepoliitika elluviimise konventsioon (nr 122), RT II 2002, 16, 68.
48. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioon (nr 138). RT II 2006, 23, 58.

49. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioon (nr 182) «Lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine». RT II 2001, 20, 109.

Teiste riikide õigusaktid

50. Laki nuorista työntekijöistä 19.11.1993/998.

51. Laki työneuvostosta ja eräistä työsuojelun poikkeusluvista 19.5.2004/400.

52. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

53. Nuorisuolaki 21.12.2016/1285.

54. Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

55. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus nuorille työntekijöille sopivien kevyiden töiden esimerkkiluettelosta, 25.4.2012/189.

56. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus nuorille työntekijöille vaarallisten töiden esimerkkiluettelosta 25.4.2012/188.

57. Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

58. Työsopimuslaki 26.1.2001/55.:

59. Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä 15.6.2006/475.

Muud allikad

60. About the ILO. (2019) International Labour Organization. Kättesaadav: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm> 16. oktoober 2019

61. Airila, A., Nykänen, M. (2018) *Nuorten työelämäodotukset -selvitys*. Työterveyslaitos. Kättesaadav: <https://www.ttl.fi/tutkimushanke/nuorten-tyoelamaodotukset-selvitys/> 12. oktoober 2019

62. Airila, A., Nykänen, M. (2018) *Nuori työntekijä haluaa palautetta ja kannustavan työyhteisön*. Työterveyslaitos 23.8.2018. Kättesaadav: <https://www.ttl.fi/nuori-tyontekija-haluaa-palautetta-ja-kannustavan-tyoyhteison/> 12. oktoober 2019

63. Cigno, A. (2011) How to deal with covert child labour, and give children an effective education, in a poor developing country. *IZA Discussion Papers*, 5663, April 2011.

Kättesaadav: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/51846/1/666549168.pdf> 8. november 2019

64. Dammert, A.C., de Hoop, J., Mvukiyehe, E., Rosati, F.C. (2017) The effects of public policy on child labor: current knowledge, gaps, and implications for program design. (Working Paper). *UCW Working Paper Series*, March 2017. Kättesaadav: http://www.ucw-project.org/attachment/10032017654Child_Labor_Impact_Evaluation_Dammert_etAl.pdf 11. november 2019
65. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2017. Kättesaadav: <https://www.pohiseadus.ee/> 16. oktoober 2019
66. *Eesti Vabariigi õiguskantsleri raport ÜRO lapse õiguste konventsiooni täitmisest. Eesti Vabariigi kolmanda ja neljanda perioodilise aruande kohta.* November 2015. Kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/eesti_vabariigi_oiguskantsleri_raport_uro_lapse_oiguste_konventsiooni_taitmisest.pdf 14. oktoober 2019
67. Eesti õpilasmalev. (2019) SA Õpilasmalev. Kättesaadav: <http://www.malev.ee/ee/1570/eesti-%C3%95pilasmalev> 16. oktoober 2019
68. *ENLi seisukohad parlamentaarse kuulamise teemal „Alaealiste töösuhteid reguleerivatest õigusaktidest tulenevate nõuete vastavusele noorte tööturule sisenemise ootusele“.* 6. mai 2014. Kättesaadav: <https://enl.ee/UserFiles/Seisukohad/Parlamentaarne%20kuulamine%20ENL%2006.05.2014.pdf> 12. oktoober 2019
69. Euroopa sotsiaalharta (parandatud ja täiendatud). Euroopa sotsiaalõiguste komitee. Järeldused 2011 (Eesti). Parandatud ja täiendatud sotsiaalharta artiklid 7, 8, 16, 17, 19, 27. Sotsiaalministeerium. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Rahvusvaheline_sotsiaalkindlustus/sotsiaalharta_jareldused_2011_partneritele.pdf 16. oktoober 2019
70. Global Estimates of Child Labour: Results and trends, 2012-2016 (2017). Geneva: ILO. Kättesaadav: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf 16. oktoober 2019
71. Gornischeff, K. (2015) *Euroopa Nõukogu laste osaluse hindamisvahendi piloteerimine Eestis.* Raport. Sotsiaalministeerium. Tallinn 2015. Kättesaadav: <https://www.sm.ee/sites/default/files/content->

[editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oi_gused_ja_heoalu/et_laste_osalusprojekt_raport_2015_21_07_2015.pdf](#) 16.oktoober.2019

72. Graafik: Eestis elab iga viies laps suhtelises vaesuses või sotsiaalses tõrjutuses, olukord on parem Euroopa keskmisest. (2016, 16. november) ERR Novaator koostöös Tartu Ülikooliga. Kättesaadav: <https://novaator.err.ee/259832/graaфик-eestis-elab-iga-viies-laps-suhtelises-vaesuses-voi-sotsiaalses-torjutuses-olukord-on-parem-euroopa-keskmisest> 11. oktoober 2019
73. Juurak, R. (2018, 12. oktoober) Noor inimene kui isejuhtiv buldooser. *Õpetajate Leht*. Kättesaadav: <http://opleht.ee/2018/10/noor-inimene-kui-isejuhtiv-buldooser/> 12. oktoober 2019
74. Lapse heaoluhindamise käsiraamat. (2017). Sotsiaalkindlustusamet. Kättesaadav: https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heoalu_hindamise_kasiraamat.pdf 16.oktoober 2019
75. Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat.(2015) Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. 18.11.2015. Kättesaadav: <https://publications.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/f5e4f4b6-8e87-11e5-b8b7-01aa75ed71a1/language-et> 16. oktoober 2019
76. Lähtenmäki-Smith, K., Salminen, V., Merisalo, M. (2014) Investing in children: Breaking the cycle of disadvantage. A Study of National Policies. Country Report – Finland European Union. European Commission. *Employment, Social Affairs & Inclusion*. Kättesaadav: <https://ec.europa.eu/social/search.jsp?mainCat=22&subCat=&year=&country=&advSearchKey=Finland&mode=advancedSubmit&langId=en&searchType=&search=Search> 16. oktoober 2019
77. Maripuu, M. (2019, 27. juuni) *Lumehelbekesed on suveks sulanud*. ERR meedikriitika. Kättesaadav: <https://www.err.ee/956091/maret-maripuu-lumehelbekesed-on-suveks-sulanud> 16. oktoober 2019
78. Mavunga, R. A. (2013) Critical Assessment of the Minimum Age Convention 138 of 1973 and the worst Forms of Child Labour Convention 182 of 1999. *Potchefstroom Electronic Law Journal/Potchefstroomse Elektroniese Regsblad*, 16 (5), 131-614. Kättesaadav: <https://www.ajol.info//index.php/pelj/article/view/101885> 30. november 2019
79. Miidla-Vanatalu, M. (2016). Lapse töötamine eeldab suuremat tähelepanu nii tööandja kui lapsevanema poolt. *Ajakiri Märka last*, 2016, 1. november. Kättesaadav:

<http://ajakiri.lastekaitseliit.ee/2016/11/01/lapse-tootamine-eeldab-suuremat-tahelepanu-nii-tooandja-kui-lapsevanema-poolt/> 16. oktoober 2019

80. MTÜ Lastekaitse Liit: lapsel on õigus olla ära kuulatud! (2017). *Ajakiri Märka last*, 2017, 10. jaanuar.
81. Noortevaldkonna arengukava 2014-2020. Haridus- ja teadusministeerium. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf 16. oktoober 2019
82. *Nuori työntekijä*. Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu. Tyosuojelu.fi. Kättesaadav: <https://www.tyosuojelu.fi/tyosuhde/nuori-tyontekija> 16. oktoober 2019
83. Ojakallas, T. (koost) (2012) *Rahvusvahelise lapse õiguste alase regulatsiooni ja lapse õiguste alaste rahvusvaheliste kohtulahendite analüüs*. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/tiina_ojakallas_rahvusvahelise_lapse_oiguse_alase_regulatsiooni_analuus_2012_0.pdf 11.oktoober 2019
84. Pall, P. (2018). *Ettevõtjate arusaamad koostöövõimalustest põhikoolidega õpilaste ettevõtlikkuse arendamiseks*. (Magistritöö) Tartu Ülikooli haridusteaduste instituut, Tartu.
85. Pellerano, L., Porreca, E., Rosati, F.C. (2018) *The Income Elasticity of Child Labour: Do Cash Transfers Have an Impact on the Poorest Children?* IZA Institute of Labor Economics, IZA DP No 11983, Nov. 2018. Kättesaadav: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3430439 30.november 2019
86. Report on the Application of Directive 94/33/EC on the protection of young People at Work. (2006). EFTA Surveillance Authority. Event No. 377224. Adopted on 13 September 2006. Kättesaadav: <http://www.eftasurv.int/media/esa-docs/physical/10215/data.pdf> 16. oktoober 2019
87. Rodríguez, R. (2007) Study on Child Labour and Protection of Young Workers in the European Union – final report. *Employment, Social Affairs & Inclusion*, 23.05.2007. Kättesaadav: https://www.google.ee/search?source=hp&ei=n_5eXMewGO_rrgSemq6ACg&q=Rodr%C3%ADguez%2C+R.+Study+on+Child+Labour+and+Protection+of+Young+Workers+in+the+European+Union+%E2%80%93+final+report&btnK=Google+otsing&oq=Rodr%C3%ADguez%2C+R.+Study+on+Child+Labour+and+Protection+of+Young+Workers+in+the+European+Union+%E2%80%93+final+report&gs_l=psy-ab.3...3451.3451..5380...0.0.0.0.....0....2j1..gws-wiz.....0 16.oktoober 2019

88. Selg, P. (2005) Euroopa sotsiaalharta ja sotsiaalpoliitika: filosoofilisi aspekte. *Acta politica*, 2, 2005.
89. Suhtelises vaesuses elas mullu 295 000 Eesti elanikku. *Eesti Statistika*, 18. detsember 2018. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/pressiteade-2018-133> 11.oktoober 2019
90. Suomen Lasten Parlamentti. Lastenparlamentti.fi. Kättesaadav: <http://www.lastenparlamentti.fi/index.html> 11. oktoober 2019
91. Tööinspektsioon. 2018. aasta töökeskkonna ülevaade. Tööinspektsioon. Kättesaadav: https://www.ti.ee/fileadmin/user_upload/dokumendid/Meedia_ja_statistika/Toeokeskkonna_uelevaated/2018_sihtkontrollid/SK_alaealiste_tootamine_2018.pdf 16.oktoober 2019
92. United Nations. Committee on the rights of the child. CRC/GC/2003/5 27. Kättesaadav: <http://www.lastekaitseleht.ee/wp-content/uploads/2012/01/Cooment-nr-5.pdf> 14. oktoober 2019
93. Universal Declaration of Human Rights. United Nations Human Rights. Office of the high Commissioner. Kättesaadav: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf. 14.oktoober 2019
94. Vapper, T. Miks üha rohkem noori käib kooli kõrvalt töö? (2019, 8. veebruar).. *Õpetajate Leht*. Kättesaadav: <http://opleht.ee/2019/02/miks-uha-rohkem-noori-kaib-kooli-korvalt-tool/> 16. oktoober 2019
95. Õiguskantsler. (2017, 14. juuli) Lapsevanema õigus otsustada lapse teenitud raha kasutamise üle. Kättesaadav: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Lapsevanema%20%C3%B5igus%20otsustada%20lapse%20teenitud%20raha%20kasutamise%20%C3%BCle.pdf 12. oktoober 2019
96. Üldkommentaar nr.12. (2009). Lapse õigus olla ära kuulatud. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. Lapse Õiguste Komitee viiekümne esimene istung, Genf, 25. mai-12. juuni 2009. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_headolu/uldkommentaar_nr_12.pdf 14.oktoober 2019
97. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. Välisministeerium. <https://vm.ee/et> Kättesaadav: <https://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon> 16.oktoober 2019

98. “Ütlen ja osalen” materjal. (2019) Lastekaitse Liit. Kättesaadav:
<https://www.lastekaitseliit.ee/lapse6igused/lapse-oiigused/utlen-ja-osalen-materjal/>
16.oktoober 2019
99. 4H. Kättesaadav: <https://4h.fi/4h-jarjestona-2/jarjeston-toiminta/> 16.oktoober 2019

LISA

Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Isabella Kristi Kaldoja (*autori nimi*) (sünnikuupäev: 27.08.1988)

1. annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Alaealise töötamise piirangud töölepingulises suhtes“, mille juhendaja on Kristi Joamets,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh TalTechi raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks TalTechi veebikeskkonna kaudu, sealhulgas TalTechi raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil.